

ה כ נ ס ת

הלשכה המשפטית

תחום חקיקה
ומחקר משפטי

סקירה משפטית

כתב זכויות לחשוד

- סקירה משווה -

כתיבה: עו"ד ירון אונגר

ט"ו באב תשע"ג

22 ביולי 2013

אישור:

עו"ד הודיה קין, ממונה (חקיקה ומחקר משפטי)

מסמך זה הוא סקירה משפטית משווה ואינו חוות דעת משפטית

תוכן העניינים

2	תמצית
4	1. רקע תיאורטי
5	1.1. החקירה הפלילית וזכויות האדם
5	1.2. הגינות ההליך הפלילי והחובה ליידע את החשוד על זכויותיו
6	1.3. על הקשר שבין אופיו של ההליך הפלילי להגנה על זכויות החשוד
7	1.4. כתב הזכויות: יתרונות וחסרונות
8	1.5. על חקירת חשודים וההגנה על זכויותיהם במשפט העברי
10	2. ההודעה על זכויות הנחקר במשפט הישראלי
13	3. סקירה משווה
13	3.1. הערה מתודולוגית
14	3.2. המדינות שנסקרו
15	3.3. משפט האיחוד האירופי
18	3.4. אוסטריה
19	3.5. איטליה
20	3.6. אירלנד
21	3.7. בריטניה
23	3.8. גרמניה
23	3.9. הולנד
25	3.10. הונגריה
25	3.11. טורקיה
26	3.12. סלובקיה
27	3.13. ספרד
27	3.14. סקוטלנד
28	3.15. פולין
29	3.16. פורטוגל
30	3.17. צ'כיה
31	3.18. שבדיה
32	4. נספח – נושאים בכתבי הזכויות
32	4.1. זכויות פרוצדוראליות המופיעות בכתבי הזכויות
33	4.2. זכויות אישיות המופיעות בכתבי הזכויות

תמצית

מסמך זה נכתב לבקשתה של חברת הכנסת אורית סטרוק, והוא מתמקד בדרך שבה בוחרות מדינות שונות בעולם ליידע חשודים בדבר זכויותיהם.¹

- **יידוע החשוד על זכויותיו הוא תנאי בל יעבור להבטחת הגינותו של ההליך הפלילי.**
- ליידוע באמצעות מסמך כתוב הנמסר לידיה של החשוד שבו הוא יהיה רשאי להחזיק בכל מהלך החקירה, יש שלוש יתרונות בולטים על פני היידוע בעל פה:
 - דרך זו מבטיחה ניסוח אחיד שאינו מושפע מנטייתם הטבעית של החוקרים שלא לפרט בהרחבה את זכויותיו של הנחקר;
 - דרך זו מאפשרת לחשוד לעיין במידע מעת לעת, להיזכר בזכויותיו ולהכירן היטב;
 - דרך זו מאפשרת למסור לחשוד פרטי מידע רבים מכפי שניתן למסור לו בעל פה.
- בצד יתרונות אלו, ליידוע בדרך זו עלולים להיות גם חסרונות שאין להתעלם מהם, כדלהלן:
 - כתב הזכויות עלול לפגוע ביכולתו של חשוד שאינו יודע קרוא וכתוב או שלוקה בהבנת הנקרא, להבין את זכויותיו.
 - לעיתים, ניסוחו של כתב הזכויות נוטה לשפה משפטית יבשה שאינה מובנת לרבים מן הנחקרים, או להאריך במידע הנמסר לחשוד. ניסוח שכזה עלול לפגוע ביכולתו של החשוד להבין את זכויותיו לאשורן.
 - כתב הזכויות עלול לשמש מעין מפלט לחוקר מפני הצורך להבהיר לנחקר את זכויותיו, ולהפוך את הליך יידוע הזכויות להליך בירוקרטי חסר משמעות.
- החוק הישראלי אינו דורש מן המשטרה ליידע חשודים על זכויותיהם באמצעות כתב זכויות, אם כי, למעשה, כל חקירה נפתחת בהחתמת החשוד על טופס הודעה, המכיל מידע כתוב בדבר זכות החשוד להיוועץ בעורך דין וזכותו לשתוק בחקירה.
- הצעה לחייב בחקיקה הראשית את המשטרה למסור לחשוד כתב זכויות המפרט את שתי הזכויות האמורות נדונה על ידי ועדה ממשלתית שעסקה בבחינה של רפורמות בסדר הדין הפלילי (להלן: ועדת נאור), ונדחתה על ידה.
- הרעיון ליידע את החשוד על זכויותיו באמצעות כתב זכויות צובר תאוצה בשנים האחרונות בעיקר בקרב מדינות אירופאיות, והוא כמעט ולא מקודם במדינות שאינן אירופאיות.
- ברמת האיחוד האירופי, הרעיון ליידע את החשוד על זכויותיו באמצעות כתב זכויות נדון במוסדות החקיקה של האיחוד כבר משנת 2003. אולם, הרעיון הבשיל לכדי דירקטיבה מחייבת רק בשנת 2012.

¹ אמנם, אגב הדיון יעלו כבדרך אגב הבדלים שבין המדינות בנוגע להיקף הזכויות שיש להעניק לחשוד. כאמור, המסמך אינו מתיימר לעסוק בגיתוח הבדלים אלו, בסיבות לקיומם או בהצדקות להכרה בזכויות מסוימות או לאי הכרה בזכויות מסוימות.

- על פי הדירקטיבה האמורה, יש ליידע חשוד שאינו מעוכב לחקירה או עצור, בכתב או בעל פה, בדבר קיומן של חמש זכויות: הזכות להיוועץ בעורך דין; הזכות לקבל סיוע משפטי והתנאים לקבלתו של סיוע שכזה; הזכות לקבל מידע בהיר ומובן בכל הנוגע לאישומים או לחשדות המועלים כנגד החשוד; הזכות לקבל הסברים ותרגום של מידע הנוגע להליך הפלילי; זכות השתיקה.
- על פי הדירקטיבה, עם תחילתו של מעצר או עיכוב למטרות חקירה, יש לספק לחשוד כתב זכויות המנוסח בשפה הברורה לחשוד, לתת לו הזדמנות לקרוא ולהבין את תוכנו, ולאפשר לו לשמור את כתב הזכויות בחזקתו במשך כל תקופת המעצר.
- בנוסף לזכויות שיש ליידע את החשוד שאינו עצור או מעוכב על קיומן, כתב הזכויות לעצור או למעוכב יכול גם את הזכויות הבאות: הזכות לקבל גישה לחומרים שבתיק הפלילי; הזכות ליידע קרוב ואת הרשויות הקונסולריות בדבר המעצר; הזכות לקבל סיוע רפואי דחוף; הזכות לקבל מידע בדבר הזמן המרבי שניתן להחזיק את העצור במעצר, לפני שיובא בפני ערכאה שיפוטית.
- כתב הזכויות האמור יכול גם מידע בסיסי בדבר האפשרות לתקוף את חוקיות המעצר לפי חוק המדינה, לבקש לשקול מחדש את החלטת המעצר או להגיש בקשה לשחרור על תנאי.
- על פי הדירקטיבה, על המדינות החברות לאמץ הסדרי חקיקה מדינתיים לשם אימוץ הוראות הדירקטיבה עד לתחילת יוני 2014.
- כבר היום, ברוב מדינות האיחוד האירופי מקובל ליידע חשודים על זכויותיהם באמצעות מסמך כתוב, ויש לשער שמגמה זו תתרחב בעתיד הקרוב לאור הוראותיה המחייבות של הדירקטיבה האמורה.
- ככלל, ניתן לומר שכבר היום, ברוב מדינות האיחוד האירופי, נהוג ליידע חשודים על זכויותיהם באמצעות כתבי זכויות, כפי שיפורט להלן.
- ברוב המדינות שנסקרו, החובה ליידע את החשוד על זכויותיו באמצעות כתב זכויות אינה מוסדרת בחקיקה הראשית אלא בהוראות מנהל (אוסטריה, אירלנד, הונגריה, סלובניה, ספרד, צ'כיה, שבדיה, ישראל). בחלק מן המדינות, החובה ליידע את החשוד על זכויותיו באמצעות כתב זכויות מוסדרת בחקיקה הראשית או שיש כוונה להסדירה בצורה זו (איטליה, גרמניה, הולנד, סקוטלנד ופולין). בחלק מועט מן המדינות, החובה ליידע את החשוד על זכויותיו באמצעות כתב זכויות מוסדרת בחקיקת משנה או בהחלטות ממשלה (בריטניה, טורקיה, פורטוגל).
- ברוב המדינות שנסקרו, כתב הזכויות נמסר לחשוד רק לאחר שהוא נעצר או לפחות עוכב לחקירה (אוסטריה, אירלנד, בריטניה, הולנד, טורקיה, סלובקיה, ספרד, סקוטלנד, פורטוגל). בחלק מן המדינות נמסר כתב הזכויות כבר בתפיחתה של החקירה (איטליה, גרמניה, הונגריה, פולין, צ'כיה, שבדיה וישראל).
- ברוב המדינות שבהן הונהג ליידע חשודים על זכויותיהם באמצעות מסמך כתוב, נעשה ניסיון לנסח את המסמך בשפה עממית ובהירה, תוך צמצום השימוש בשפה משפטית ובהפניות לסעיפי החוק (אירלנד, בריטניה, גרמניה, הולנד, טורקיה, ספרד, סקוטלנד, פורטוגל, שבדיה). ואולם, בחלק מן המדינות נעשה שימוש בשפה משפטית, בהפניות לסעיפי החוק ובפרטי מידע מרובים המקשים על החשוד להבין את זכויותיו (אוסטריה, איטליה, הונגריה, סלובקיה, פולין וצ'כיה).

- בחלק מן המדינות נעשה שימוש במסמך המכיל דף שער ובו עיקרי הזכויות בשפה בהירה, ופירוט של הזכויות העמודים הבאים (בריטניה, הולנד), ובחלק מן המדינות אף נעשה מאמץ מיוחד להנגיש את כתב הזכויות, באמצעות כתב גדול (סקוטלנד) ואף באמצעות איורים (בריטניה).
- רק שלוש מדינות מקרב המדינות שנסקרו תרגמו את כתבי הזכויות שלהן לשפות זרות (בריטניה, גרמניה וסקוטלנד). במדינות אחרות, בדרך כלל החשוד זכאי לדרוש שימונה מתורגמן שיתרגם עבורו את כתב הזכויות וכן לדרוש מן החוקר הבהרות בכל הנוגע לתוכנו של כתב הזכויות.
- ברוב המדינות שנסקרו, זכאי החשוד להחזיק בידי עותק של כתב הזכויות במהלך החקירה (איטליה, אירלנד, בריטניה, גרמניה, הולנד, סלובקיה, סקוטלנד, פולין, צ'כיה ושבדיה). בחלק קטן מן המדינות, כתב הזכויות נועד רק כדי לאפשר לחשוד לקרוא בו ולחתום שקיבל אותו לידיו והבין את תוכנו, ובשל כך הוא לא נמסר לידי החשוד כלל (אוסטריה, הונגריה, טורקיה, ספרד וישראל).
- בנוגע לזכויות שאותן מקובל לפרט בכתב הזכויות, ברוב המדינות, כתבי הזכויות מכילים גם זכויות פרוצדוראליות, כזכות להיוועץ בעורך דין, וגם זכויות אישיות, כזכות לקבל טיפול רפואי (אוסטריה, אירלנד, בריטניה, גרמניה, הונגריה, סלובקיה, ספרד, סקוטלנד, שבדיה). עם זאת, בחלק מן המדינות, כתב הזכויות נועד להבהיר לחשוד אך ורק את זכויותיו הפרוצדוראליות, ואין בו כל אזכור לזכויות אישיות (איטליה, הולנד, טורקיה, פולין, פורטוגל וישראל).
- שתי הזכויות הפרוצדוראליות השכיחות ביותר בכתבי הזכויות הן הזכות להיוועץ בעורך דין (15 מדינות) וזכות השתיקה (14 מדינות). זכויות פחות שכיחות הן הזכות לקבל סיוע משפטי (12 מדינות), הזכות לקבל תרגום והבהרות בנושאים הנוגעים להליך הפלילי (9 מדינות), הזכות לעיין בתיק החקירה (6 מדינות), הזכות ליצור קשר עם שגרירות או קונסוליה של מדינת אזרחותו של החשוד ולקבל ייצוג קונסולארי (6 מדינות) והזכות לקבל מידע בנוגע למשך המעצר והתנאים לשחרור ממנו (5 מדינות).
- שתי הזכויות האישיות השכיחות ביותר בכתבי הזכויות הן הזכות ליידע קרוב או ידיד על דבר קיומו של המעצר (10 מדינות) והזכות לקבל טיפול רפואי (6 מדינות). זכויות אישיות נדירות יותר בכתבי הזכויות הן: הזכות למזון (אירלנד, בריטניה ושבדיה); הזכות לקבל ולהוציא שיחות טלפון (אירלנד, בריטניה); הזכות לביקורים (אירלנד, בריטניה); הזכות לביגוד, אימון וגישה למתקני שירותים ורחצה (בריטניה) ואפילו הזכות למנוחה (שבדיה).

1. רקע תיאורטי

מסמך זה עוסק ביישומה של החובה ליידע את החשוד על זכויותיו, באמצעות כתב זכויות הנמסר לנחקר בתחילתה של החקירה. הדיון בנושא זה כרוך כמובן בנושא הכללי של ההגנה על זכויות החשוד בחקירה. משום כך, לא ניתן להציג תמונה שלמה בנושא זה מבלי להתייחס, ולו בקצרה בלבד, להיבטים כלליים הנוגעים לשמירה על זכויות החשוד ולחובתה של הרשות החוקרת להבטיח את יעילותה של החקירה. לפיכך, במסגרת הרקע התיאורטי למסמך נדון גם בהיבטים אלו.

1.1. החקירה הפלילית וזכויות האדם

החקירה הפלילית, כחוליה חיונית של ההליך הפלילי בכללותו, מבוססת על האמנה החברתית שביסודו של כל משטר דמוקרטי, ה"מניחה כי לצורך הבטחת קיומה של חברה אנושית נדרש סדר ציבורי וגורם שלטוני שיופקד על שמירתו".² אמנה זו מטילה על המדינה אחריות "לקיום מערכת נורמטיבית אשר תגדיר את כללי המותר והאסור בהתנהגות האנושית, ותאכוף את כיבודם כנדבך חיוני - שאין בלעדיו - בהגנה על הסדר הציבורי".³

אכן, "אגב אכיפתן של הנורמות באמצעות ההליך הפלילי, נגרמת פגיעה, ולעיתים פגיעה קשה, בזכויות יסוד של האדם. עלולות להיפגע זכויותיו לחירות ולכבוד, לחופש תנועה, לעיסוק, לקנין ולפרטיות".⁴ פגיעה זו היא לעיתים הכרחית, על מנת להגן על זכותם החוקתית של אזרחי המדינה להגנה על כבודם ועל חירותם מפני פחד, אימה ופגיעה.⁵

ואולם, מחויבותה היסודית של המדינה הדמוקרטית לכבד את זכויות האדם, מחייבת אותה גם להגביל את כח האכיפה השלטוני ולרסנו.⁶ "בכל שלבי ההליך הפלילי, משלב החקירה הפלילית, עבור לניהול המשפט, הענישה והכליאה, מתחייב איזון מתמיד בין השימוש בכח השלטוני הנדרש לאכיפת החוק, לבין ההגנה על זכויות היסוד של החשוד, הנאשם, הנידון והאסיר".⁷ איזון זה מבטיח הן את ההגנה הראויה על זכויות האדם והן את שמירת הלגיטימיות הציבורית של ההליך הפלילי כולו.⁸

מלאכת האיזון איננה מלאכה קלה, משום שבין הצורך הציבורי להילחם בפשיעה לבין זכויות הפרט קיים מתח פנימי מובנה. הגברת השמירה על האינטרס הציבורי עלולה לפגוע בזכויות הפרט והגברת הערך של השמירה על זכויות הפרט עלולה לפגוע באינטרס הציבורי. העמדה המקובלת כיום בהקשר זה היא, ש"במתח זה בין האינטרס הציבורי לבין זכויות הפרט, הנטייה היא להגן ככל הניתן על היקפן של זכויות האדם עד לאותו גבול שמעבר אליו עלול האינטרס הציבורי באכיפת החוק להיפגע פגיעה קשה ומהותית".⁹

1.2. הגינות ההליך הפלילי והחובה ליידע את החשוד על זכויותיו

במסגרת 'סלי' הזכויות של החשוד, מקום מיוחד תופסת הזכות להליך הוגן (Due Process) –

פגיעה שלא כדין בזכות להליך הוגן בפלילים עלולה לפגוע בזכותו החוקתית של הנאשם לחירות לפי סעיף 5 לחוק היסוד. כן עלולה היא לפגום בהערכתו העצמית של הנאשם וליצור אצלו תחושה של ביזוי וחוסר אונים כאילו היה כלי משחק בידיהם של אחרים.¹⁰

² בג"ץ 2605/05 **המרכז האקדמי למשפט ולעסקים, חטיבת זכויות האדם נ' שר האוצר** (פורסם במאגר המשפטי 'נבו'), סעיף 4 לפסק הדין של השופטת פרוקצ'יה (להלן: פרשת המרכז האקדמי).

³ שם.

⁴ שם, סעיף 7 לפסק הדין של השופטת פרוקצ'יה.

⁵ דני"פ 2316/95 **גנימאת נ' מדינת ישראל** פ"ד מט(4) 589, 621.

⁶ **פרשת המרכז האקדמי** סעיף 10 לפסק הדין של השופטת פרוקצ'יה.

⁷ שם, סעיף 8 לפסק הדין של השופטת פרוקצ'יה.

⁸ שם, סעיף 6 לפסק הדין של השופטת פרוקצ'יה.

⁹ שם, סעיף 10 לפסק הדין של השופטת פרוקצ'יה.

¹⁰ ע"פ 5121/98 **טור' רפאל יששכרוב נ' התובע הצבאי** (פורסם במאגר המשפטי 'נבו'), סעיף 67 לפסק הדין של השופטת (כתוארה אז) בייניש. (להלן: פרשת יששכרוב). וראו גם: יהודית קרפ, "המשפט הפלילי – יאנוס של זכויות האדם: קונסטיטוציונליזציה לאחר חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו" **הפרקליט** מב (תשנ"ה) 64, 71-70; ע"פ 2910/94 **יפת ואח' נ' מ"י** פ"ד נ(2) 369, 221; "י תירוש", "הזכות לייצוג משפטי בחקירה – כללי הציד במבחן המשפט המשווה" **משפט וצבא** 14 (תש"ס) 91, 91; אהרון ברק, **פרשנות במשפט** כרך שלישי, 432-431.

בשל כך, רבים רואים בזכות להליך הוגן זכות שהיא בעלת מעמד חוקתי בישראל, בייחוד לאחר חקיקתו של חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו.¹¹

הפגיעה בהגינות ההליך הפלילי עלולה לגרום לעיוות דין (Miscarriage of Justice), שמשמעותו היא, פגיעה בהליך הפלילי הגורמת לכך שייפגעו גם הערכים המקדמים את לגיטימיות ההליך הפלילי ואת לגיטימיות ההחלטה השיפוטית.¹² כך למשל, החלטה להרשיע חשוד, שהתקבלה לאחר שחלק מחומר החקירה הוסתר מעיניהם של הסנגורים, נגועה בעיוות דין גם אם ניתן היה להרשיע את החשוד על יסוד חומר החקירה הקיים, אף אילו לא הוסתר דבר מעיני סנגוריו.¹³

לעיתים, הפגיעה בהגינות ההליך עלולה לעלות כדי פגיעה בערך של חשיפת האמת. היא עלולה להוביל להודאות שווא, להענקת משקל רב לראיות שמן הדין היה לתת להן משקל מועט ביותר, אם בכלל, או להתעלמות מראיות שיש בהן כדי להוביל למסקנות אחרות מאלו שהגיע אליהן השופט, וכדומה.¹⁴ ואולם, עצם ההכרה של החוק בזכותו של החשוד להליך הוגן, אין בה כשלעצמה כדי להבטיח את הגינותו של ההליך, שכן -

מי שאינו יודע על קיומה של זכות, לא יוכל לנסות לממש אותה, ובמיוחד כך הוא כשמדובר באדם שנעצר, ונפשו טרודה, ועשוי הוא שלא לדעת כיצד עליו לנהוג ומה עליו לעשות.¹⁵

על כן, הגינותו של ההליך תלויה במידה רבה באופן שבו תיידע הרשות החוקרת את החשוד על זכויותיו.

1.3. על הקשר שבין אופיו של ההליך הפלילי להגנה על זכויות החשוד

הנחה רווחת בין המלומדים היא, שקיים קשר ישיר בין אופיו של ההליך הפלילי להגנה שהמשפט נותן לחשוד בהליך הפלילי.

במדינות בעלות מסורת אדברסרית כדוגמת אנגליה, ארה"ב, אירלנד, אוסטרליה וגם ישראל, מערכת המשפט כמעט ואינה מעורבת בהליכי החקירה. התביעה עשויה אמנם להיות מעורבת בפתירתם של ההליכים ושופט עשוי להידרש להוציא צו מעצר או להאריך את מעצרו של חשוד, אך במהלכה של החקירה, המשטרה פועלת באופן עצמאי, ללא פיקוח מוסדי על פעולותיה.¹⁶

ההליך האדברסרי מבוסס על כך שהצדדים נדרשים לאסוף את הראיות לאשמת החשוד או חפותו, להניח בפני בית המשפט, ולנסות לשכנע את השופט באשמת החשוד או בחפותו.¹⁷

¹¹ ראו פרשת יששכרוב סעיף 67 לפסק הדין של השופטת (כתוארה אז) בייניש.

¹² ראו, עופר גוט עיוות דין בהליך הפלילי נבו, התשס"ח-2008, עמ' 14-18.

¹³ ראו, דליה צמירון-חלק, "עיוותי דין בחקירה בהקשר למניעת זכויות הנחקר", בתוך: הרשעות שווא - היבטים פילוסופיים, פסיכולוגיים וארגוניים פרלשטיין גינוסר, 2012, 243, 246 (להלן: צמירון-חלק, עיוותי דין).

¹⁴ "... אין החקירה המשטרית כולה אלא הליך הכנה למשפט, ויש בפשעי החקירה כדי להטיל צל כבד על הליכי המשפט הבאים בעקבותיה" (ע"פ 369/78 אבו- מדיג'ם נ' מ"י פ"ד לג(3) 376, 381. וראו גם צמירון-חלק, עיוותי דין עמ' 244 ("... עיוות דין בחקירה הוא בעל חומרה יתרה ומיוחדת. בגלל השלב שבו הוא מתבצע... טמון בחובו לא רק פגם משפטי, מוסרי וערכי, אלא יש סיכון קרוב לוודאי כי הוא כרוך גם בפגיעה אנושה באמת").

¹⁵ בג"צ 3412/91 סופיאן נ' מפקד כוחות צה"ל באזור חבל עזה פ"ד מז(2) 843, 850 (להלן: פרשת סופיאן).

¹⁶ ראו בהרחבה, Hodgson, J.S. (2011) "Safeguarding Suspects' Rights in Europe: A Comparative Perspective", New Criminal Law Review 14 (4), 611, at pp. 635-637. (להלן: הודג'סון, זכויות חשודים).

¹⁷ שם.

לעומת זאת, במדינות בעלות מסורת אינקוויזיטורית כדוגמת צרפת, בלגיה, גרמניה, יוון והולנד, התביעה ומערכת המשפט מעורבות באופן עמוק בהליכי החקירה. החקירה מבוצעת אמנם על ידי המשטרה, אך היא מפוקחת ומדווחת באופן רציף ועקבי לשופט החוקר ולרשויות התביעה.¹⁸

ההליך האינקוויזיטורי מבוסס על התפיסה שתפקידו של הסגור הוא לסייע לחשוד להציג את טיעוניו, אך השופט הוא זה שאמון על השמירה על כללי הצדק ועל זכויותיו הבסיסיות של החשוד במהלך החקירה.¹⁹

תפיסה זו נוטה להמעיט בערכם של כללים להבטחת ההגנה על זכויותיו של החשוד במהלכה של החקירה, מתוך הנחה שזכויותיו של החשוד מובטחות מעצם היותה של החקירה מפוקחת.²⁰ בצידה של טענה זו, מצדדי שיטת המשפט האינקוויזיטורית טוענים גם, שהפקדת ההגנה על זכויות הנאשם בידיהם של עורכי דין פרטיים, כמקובל בשיטות משפט אדברסריות, עלולה להקשות על חשיפתה של האמת וליצור אי שוויון בין ההגנה המסופקת לחשודים, בשל אי שוויון במשאבים העומדים לרשותם של החשודים השונים.²¹

אולם, הודג'סון טוענת שרבים מן הטיעונים האמורים אינם עומדים במבחן המציאות, בהתחשב בפרקטיקה הנוהגת בחקירות המשטרה גם במדינות בעלות מסורת אינקוויזיטורית. לדבריה, גם במדינות אלו, הפיקוח השיפוטי על החקירה הוא מרוחק, בירוקרטי ועל פי רוב מתבצע לאחר מעשה. בנסיבות אלו, טוענת הודג'סון, הפיקוח השיפוטי על החקירה המשטרית לא יכול להבטיח הגנה הולמת לחשוד, ורק סגור אדברסרי מקצועי עשוי למנוע פגיעה בזכויות החשוד.²²

1.4. כתב הזכויות: יתרונות וחסרונות

למסירת מידע בכתב יש יתרונות מובנים על פני מסירת מידע בעל פה. המידע הכתוב מנוסח בצורה אחידה, הוא מאפשר למקבל המידע לעיין בו שוב מעת לעת והוא יכול להכיל פרטי מידע רבים מכפי שניתן למסור בעל פה.

ואולם, בצד יתרונות מובנים אלו, כתב הזכויות מעורר גם סיכונים שיש לתת עליהם את הדעת. כתב הזכויות לא יקדם בהרבה את זכויותיו של חשוד שאינו יודע קרוא וכתוב או שהוא לוקה בהבנת הנקרא.

כתב זכויות המנוסח בשפה משפטית יבשה שאינה מובנת לרבים מן הנחקרים, או כזה המכיל מידע רב מדי, עלול לפגוע ביכולתו של החשוד להבין את זכויותיו לאשורן.²³ כתב הזכויות אף עלול לשמש מעין מפלט מפני הצורך להבהיר לנחקר את זכויותיו, ולהפוך את הליך יידוע הזכויות להליך בירוקרטי בסגנון של "תחתום כאן, כאן וכאן ונתחיל בחקירה".²⁴

¹⁸ שם, עמ' 637.

¹⁹ שם.

²⁰ שם.

²¹ שם.

²² שם.

²³ ראו להלן, ליד הציון להערה 174.

²⁴ ראו להלן, ליד הציון להערה 148.

1.5. על חקירת חשודים וההגנה על זכויותיהם במשפט העברי

1.5.1 "ושפטו... והצילו" – על האיזון שבין ההגנה על זכויות החשוד לשמירה על האינטרס הציבורי

הרמב"ם מגדיר את תפקידיו של מלך ישראל בלשון זו –

ותהיה מגמתו ומחשבתו להרים דת האמת, ולמלאות העולם צדק, ולשבור זרוע הרשעים ולהילחם מלחמות ה'.²⁵

במונחים מודרניים, הרמב"ם קובע ארבעה תפקידים לשלטון: חינוך ("להרים דת האמת"), רווחה חברתית והגנה על זכויות האזרח ("למלאות העולם צדק"), **מיגור הפשיעה** ("לשבור זרוע הרשעים") והגנה על ביטחון האזרחים ("להילחם מלחמות ה").

אף על פי כן, בית הדין, שהוא היה זה שהופקד למעשה על מלאכת חקירתם של חשודים,²⁶ נדרש לאזן בין חובתו להרשיע את העברייין, לחובתו לספק לחשוד הגנה מפני הרשעת שווא. איזון זה עולה כבר מן הפסוקים העוסקים בדינו של רוצח בשגגה –

ואם-בפתע בלא-איבה הדפו, או-השליך עליו כל-כלי בלא צדיה. או בכל-אבן אשר-ימות בה, בלא ראות, ויפל עליו וימת, והוא לא אויב לו, ולא מבקש רעתו. **ושפטו העדה** בין המכה, ובין גאל הדם--על המשפטים, האלה. **והצילו העדה** את הרצח מיד גאל הדם, והשיבו אתו העדה אל עיר מקלטו אשר נס שמה...²⁷

ה'עדה', לפי פרשנות חז"ל היא כינוי לבית הדין, שתפקידו הוא כפול: 'ושפטו העדה', ו'והצילו העדה',²⁸ "עדה שופטת - הם המחייבין, ועדה מצלת - הם המזכין".²⁹ אותו בית דין שנדרש לדאוג להבאתו של העברייין לדין ולהרשיעו ('ושפטו'), נדרש גם לספק לחשוד הגנה מפני הרשעת שווא ('והצילו').³⁰

מקורות רבים מוכיחים, שחובת ההצלה המוטלת על בית הדין גוברת על חובת בית הדין להביא את העברייין לדין. הדיינים נדרשים למצות תחילה את הטיעונים לזיכוי של העברייין, ורק לאחר מכן לדון בטיעונים המבססים את הרשעתו,³¹ הרוב הנדרש לשם הרשעה הוא גדול מזה הנדרש לשם הזיכוי,³² ועוד

²⁵ **משנה תורה** מלכים ד, י.

²⁶ ראו אהרון קירשנבאום, "והצילו העדה" – היבטים אחדים בסגוריה הפלילית במשפט העברי **דיני ישראל** כב (תשס"ג) 9, 13 (להלן: קירשנבאום, סגוריה).

²⁷ **במדבר** לה, כב-כה.

²⁸ ראו **משנה** סנהדרין א, ו.

²⁹ **משנה תורה** סנהדרין ה, ג.

³⁰ אמנם, הפסוקים עוסקים בעונש מוות, אך הרמב"ם כותב שלעניין החובה להציל את החשוד מן העונש, "אחד דיני נפשות ואחד **דיני מלקיות** ואחד דיני גלות הדיינים האלו שווים בהן" (**משנה תורה** סנהדרין יא, ד). מדברים אלו ניתן להסיק שאין להבחין בין עונש המאסר לעונש המוות. ואכן, בנוגע לשאלה, האם רופא רשאי להעיד במשפט לטובת נהג החשוד בגרימת מוות ברשלנות פסק הרב יצחק זילברשטיין שראו שיעשה כך משום "והצילו העדה", והוסיף ש"אף שלא מדובר בעונש מוות, בכל זאת המאסר הוא בבואה דבבואה של המוות, והראיה היא שהיוצא מבית אסורים מברך הגומל..." (הרב יצחק זילברשטיין, **אבני חושן** עמ' תקנד). יותר מכך כתב הרב ד"ר איתמר ורהפטיג, ש"מאסר ממושך, המנתק את האדם ממשפחתו, יש בו צד מסוים החמור מן המיתה, שהרי אשתו ובניו של האסיר מוחזקים בעינותם, מרוחקים מבניין המשפחה הישן בלא אפשרות של יצירת בניין חדש תחתיו" (איתמר ורהפטיג, "גלות כחלופה למאסר" **פרשת השבוע** הוצאת משרד המשפטים ומכללת שערי משפט, גיליון מס' 216, מסעי תשס"ה). אך השוו לדברי הרב אשר וייס, מחשובי הפוסקים בזמננו כתב ש"אין זה ברור כלל אם נידון דידן (מאסר עולם) דיני נפשות הוא" (מנחת אשר ירושלים תשס"ד, שמות, סימן מד, אות א).

³¹ **משנה** סנהדרין ד, א.

³² שם.

ועוד פרטי הלכות רבות מסדר הדין הפלילי של המשפט העברי, המלמדים שבית הדין נדרש לעשות כל אשר לאל ידו, במסגרת ההלכה, כדי לזכות את החשוד.³³

1.5.2 הפגיעה בזכות להליך הוגן ותוצאותיה

על תוצאותיה של הפגיעה בזכות החשוד לסנגור ניתן ללמוד מן ההלכה הקובעת ש"סנהדרין שראו כולן לחובה – פוטרין אותו".³⁴ פרופ' קירשנבאום עמד על כך שהרמב"ם שינה את נוסח ההלכה כשפסק ש"סנהדרין שפתחו כולם בדיני נפשות תחילה ואמרו כולן "חייב", הרי זה פטור".³⁵ לדבריו, בשינוי הנוסח ביקש הרמב"ם להדגיש ש –

אם פתחו [הסנהדרין] את הדיון והסכימו כולם שהוא חייב, הרי אין דיין אשר ילמד זכות על הנאשם, ומתקפחת זכותו לסנגור, דהיינו, שמבין הדיינים יישמעו דברים להגנתו. לפיכך, אדם שלא זכה לסנגוריה, "פוטרין אותו" – לא משום שהוא חף מפשע, אלא משום שקופח בסדר דין הוגן (Due Process)".³⁶

גישה עקרונית זו עולה גם מפסיקתו של רבי יצחק בר ששת, הריב"ש, מחשובי הפוסקים בספרד במאה ה-14, בעניין זכות החשוד להיוועץ בעורך דין.

במקורות הקדומים של המשפט העברי אין עיסוק בזכותו של חשוד להיוועץ בעורך הדין לפני חקירתו, הן משום שהמשפט העברי שלל באופן קטגורי את ההפללה העצמית ("אין אדם משים עצמו רשע")³⁷, והן משום שהמשפט העברי הסתייג מן השימוש בעורכי דין, וביכר ייצוג בלתי אמצעי, באמצעות בעלי הדין עצמם.³⁸

ואולם, עם השנים, מעמדם של שני העקרונות פחת. כאשר היה צורך להגן על הקהילה מפני פעילות עבריינית, התירו החכמים, לרוב כהוראת שעה, להרשיע חשודים על סמך הודאתם.³⁹ כמו כן, הוכר הצורך לאפשר לבעלי דין לייצג את עצמם באמצעות עורכי דין.⁴⁰

בשל כך התעוררה השאלה, האם יש לאפשר לחשוד להיוועץ בעורך דין לפני תחילתה של החקירה. שאלה בעניין זה הופנתה לריב"ש בלשון זו –

[ה]אם בית דין חייבין לתת למסור טוען לסדר טענותיו, או למנות לו מורשה; ואם מן הדין לתת לו טוען, אם יתנו לו קודם הודאת פיו, או אחר כך; באשר הוא בקש לתת לו טוען כמו שיש לתובע טוען.⁴¹

מנוסח השאלה עולה, שבזמנו של הריב"ש לא היה מקובל להזהיר חשוד בדבר זכותו להיוועץ בעורך דין, והנושא עלה למעשה רק בעקבות בקשה מפורשת שהציג החשוד בפני החוקרים. אולם, מן התשובה עולה

³³ ראו בהרחבה, קירשנבאום, סנגוריה עמ' 14-24.

³⁴ תלמוד בבלי סנהדרין יז, א.

³⁵ משנה תורה סנהדרין ט, א.

³⁶ קירשנבאום, סנגוריה עמ' 20.

³⁷ ראו למשל, תלמוד בבלי סנהדרין ט, ב. להרחבת הדיון במשמעותו של העיקרון ויישומו, ראו אהרון קירשנבאום הרשעה עצמית במשפט העברי מאגנס, ירושלים תשס"ה (להלן: קירשנבאום, הרשעה עצמית).

³⁸ להרחבה בעניין זה ראו, אליאב שוחטמן, סדר הדין בבית הדין הרבני ירושלים תשע"א עמ' 167-170 (להלן: שוחטמן, סדר הדין).

³⁹ ראו להלן, אחר הציון להערה 42, ובהרחבה אצל קירשנבאום, הרשעה עצמית עמ' 235-260.

⁴⁰ ראו שוחטמן, סדר הדין עמ' 170-178.

⁴¹ שו"ת הריב"ש רלד.

שמן הדין לאפשר לכל חשוד להיוועץ בעורך דין לפני החקירה, ובייחוד כאשר התביעה מיוצגת באמצעות עורך דין –

הנתבע בדיני נפשות, כיון דבעינן [=שאנו צריכים]: [לקיים] 'ושפטו העדה והצילו העדה', ותנן (סנהדרין לב): דיני נפשות, הכל מלמדין לזכות ואין הכל מלמדין חובה, אם כן יכול למנות אנטלר [=עורך דין] שיטען בעדו וילמד זכותו. שהרי שומעים לכל מי שיבא ויאמר: 'יש לי ללמד עליו זכות'; ואפי' לאחר שיגמר הדין ויצא ליסקל, אם אמר אחד: 'יש לי ללמד עליו זכות', מחזירין אותו. וכל שכן שאם יש לתובע אנטלר ללמד חובה, שיוכל הנתבע למנות גם כן ללמד זכות.⁴²

אמנם, הריב"ש מסייג זכות זו באומרו ש –

עתה שנהגו לקבל הודאת פי העובר, אם ראו בית דין לקבל הודאת פיו קודם שימנה טוען שיטעון בשבילו, כדי שלא ילמדהו טענות של שקר, ושיצא הדין לאמתו, הרשות בידם.⁴³

כלומר, כאשר קיים חשש שכיבודה של זכות החשוד להיוועץ בעורך דין עלול לחבל בחקירה שלא כדין, ניתן לעכב את מימושה של הזכות כפי הדרוש כדי למנוע פגיעה בחקירת החשוד.

2. ההודעה על זכויות הנחקר במשפט הישראלי

למעשה, הגם שחובתה של הרשות החוקרת ליידע את החשוד בדבר זכויותיו הבסיסיות מוכרת במשפט הישראלי, "אין בשיטתנו הסדר סטטוטורי כולל ואחיד בעניין".⁴⁴

בתחילה הסתמכו בתי המשפט על "תקנות השופטים", תקנות שנכתבו לבקשת רשויות החקירה באנגליה עבור השופטים האנגליים, ואשר חייבו את הרשויות ליידע את הנחקר בדבר זכותו לשתוק בחקירה ולהיוועץ בעורך דין.⁴⁵

בשלב מאוחר יותר, נעשה ניסיון ללמוד על חובתן של הרשויות ליידע את הנחקר בדבר זכויותיו מכללן של הוראות החוק הקובעות את קיומן של הזכויות, שהרי "מי שאינו יודע על קיומה של זכות, לא יוכל לנסות לממש אותה".⁴⁶

החל משלהי שנות ה-80, התקבלו כמה חוקים אשר לראשונה יצרו עיגון סטטוטורי לחובתן של הרשויות להזהיר את החשוד וליידע אותו בדבר קיומן של הזכויות האמורות.

בשנת 1987 תוקן חוק השיפוט הצבאי, התשט"ו-1955 (להלן: חוק השיפוט הצבאי), ונקבע בו ש"לא יגבה קצין בודק עדותו של אדם שהוא סבור, כי יש מקום להאשים אותו בעבירה, ולא יקבל ממנו אמרה אלא לאחר שהזהירו, בשפה שהחשוד שומע ובמלים פשוטות, ולאחר שראה שהאזהרה הובנה על ידיו".⁴⁷

⁴² ש.ם.

⁴³ ש.ם.

⁴⁴ פרשת יששכרוב סעיף 16 לפסק דינה של השופטת (כתוארה אז), דורית בייניש.

⁴⁵ ראו למשל, ע"פ 69/53 סי' נ' היועץ המשפטי לממשלה פ"ד ז(2) 801, 805.

⁴⁶ פרשת סופיאן עמ' 850.

⁴⁷ סעיף 266 לחוק השיפוט הצבאי, התשט"ו-1955 (להלן: חוק השיפוט הצבאי).

בנוגע לתוכן האזהרה, נקבע שנוסח האזהרה יהיה כדלהלן: "אתה חשוד בביצוע עבירה פלונית, האם ברצונך לומר דבר בקשר לעבירה האמורה? אין אתה חייב לומר דבר אם אין רצונך בכך, ואולם כל מה שתאמר יירשם ויכול לשמש ראיה במשפטך".⁴⁸

כעשר שנים מאוחר יותר הוכרה בחוק גם זכותו של האזרח לקבל אזהרה דומה, אך גם זכות זו, הוכרה בעקיפין בלבד, במסגרת ההוראה שבסעיף 28(א) לחוק סדר הדין הפלילי (סמכויות אכיפה – מעצרים), התשנ"ו-1996 (להלן: חוק המעצרים). הוראה זו קבעה, ש"לא יחליט הקצין הממונה על מעצרו של אדם, על המשך מעצרו או על שחרורו בערובה, ולא יקבע את סוג הערובה, גובהה ותנאיה, בלי שיתן תחילה לאותו אדם הזדמנות להשמיע את דברו, **לאחר שהזהירו כי אינו חייב לומר דבר העלול להפלילו, כי כל דבר שיאמר עשוי לשמש ראיה נגדו וכן כי הימנעותו מלהשיב על שאלות עשויה לחזק את הראיות נגדו**". ההוראה אינה עוסקת בחובה ליידע את החשוד על זכותו לשתוק בחקירה, שלא במסגרת הדיון בהחלטה על המשך המעצר או על השחרור.

בנוגע לזכות ההיוועצות בעורך דין, נקבע בסעיף 32(1) לחוק המעצרים שאם "החליט הקצין הממונה לעצור את החשוד, יבהיר לו מיד את דבר המעצר ואת סיבת המעצר בלשון המובנת לו, ככל האפשר, וכן את זכותו שתימסר הודעה על מעצרו, לאדם קרוב לו ולעורך-דין ואת זכותו להיפגש עם עורך-דין... וכן את זכותו להיות מיוצג על-ידי סניגור כאמור בסעיף 15 לחוק סדר הדין הפלילי או לפי חוק הסניגוריה הציבורית". הוראה זו עוסקת בחובתן של הרשויות ליידע את מי שהוחלט לעצרו, בדבר זכותו להיוועץ בעורך דין, וממנה משתמע, שחובה שכזו לא קיימת בנוגע למי שנחשד בביצוע עבירה, אך טרם הוחלט לעצרו.

ואולם, בסעיף 19 לחוק הסניגוריה הציבורית, התשנ"ה-1995 (להלן: חוק הסניגוריה) נקבע, ש"נעצר אדם והובא לתחנת משטרה או למתקן של רשות חוקרת על פי דין, **או שהוא חשוד בביצוע עבירה**, יודיע לו הממונה על התחנה או על החקירה, בהקדם האפשרי, כי באפשרותו לבקש מינוי סניגור ציבורי אם הוא זכאי לכך לפי חוק זה". הוראה זו מקדימה את מועד קיומה של חובת האזהרה לשלב שבו קם חשד כנגד הנחקר, אך היא נוגעת אך ורק לזכות לייצוג על ידי סניגור ציבורי, ולכאורה, אין היא נוגעת כלל לזכות ההיוועצות בעורך דין שלא לפי הוראות חוק הסניגוריה.⁴⁹

בשנת 2002 נחקק חוק סדר הדין הפלילי (חקירת חשודים), התשס"ב-2002 (להלן: חוק חקירת חשודים), ונקבע בו ש"השר לביטחון הפנים, בהתייעצות עם שר המשפטים ובאישור ועדת החוקה חוק ומשפט של הכנסת, יקבע כללים לענין (1) ניהול חקירת חשוד, ובכלל זה חובות ואיסורים המוטלים על חוקר משטרה; (2) דרכי פיקוח על קיומם של כללים החלים על חקירת חשוד".⁵⁰ ואולם, לדברי עוה"ד סיגל קוגוט, משנה ליועץ המשפטי לכנסת ויועצת משפטית לוועדת החוקה, חוק ומשפט של הכנסת, כללים כאמור טרם הותקנו עד עצם היום הזה.⁵¹

⁴⁸ סעיף 267(א) לחוק השיפוט הצבאי.

⁴⁹ אמנם, **בפרשת יששכרוב** הביעה נשיאת בית המשפט העליון (כתוארה אז), השופטת דורית ביניש נטייה לפרש את ההוראה שבסעיף 132(1) לחוק המעצרים ככזו ש"אינה כרוכה בהכרח בקבלתה של החלטת מעצר, אלא היא קמה כל אימת שאדם חשוד בביצוע עבירה ומעוכב במשמורת המשטרה לצרכי חקירה, באופן שחירותו וחופש התנועה שלו מוגבלים", אך מאחר שלדעתה ההכרעה בעניין זה לא הייתה נחוצה לגופו של עניין, היא הותירה שאלה פרשנית זו בצריך עיון. והשוו לדבריו של כב' השופט דנציגר בע"פ 10049/08 **ראתב אבו עצה נ' מדינת ישראל** (פורסם במאגר המשפטי 'נבו'), סעיפים 117-118 לפסק הדין של השופט דנציגר.

⁵⁰ סעיף 5(א) לחוק חקירת חשודים.

⁵¹ על הסיבה לכך ניתן ללמוד מתשובתו של השר לביטחון פנים, חבר הכנסת (כתוארו אז) אבי דיכטר, לפניית הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל, כמתואר בסעיף 27 לעתירה למתן צו על תנאי וצו ביניים, בג"צ 3589/07 **הוועד הציבורי נגד עינויים**

התחנה האחרונה במסע זה, נכון למועד כתיבתו של המסמך היא, תזכיר חוק סדר הדין הפלילי (חקירת חשודים) (להלן: התזכיר), שפורסם על ידי משרד המשפטים לפני כשנה. התזכיר מבקש לתרגם להצעת חוק את "המלצותיה של הוועדה המייעצת לשר המשפטים לעניין סדר דין פלילי וראיות בראשות שופט בית המשפט העליון, מרים נאור, (כתוארה אז), בנושא של עיגון זכויות יסוד של נחקרים בחוק",⁵² שהמלצותיה הוגשו בחודש אפריל 2012.

סעיף 1ז(א) לתזכיר קובע ש"לפני תחילת חקירת חשוד יבהיר חוקר לחשוד, ככל הניתן בנסיבות הענין בשפה אשר אותה הוא דובר, את עיקרי העובדות בדבר החשד המיוחס לו וכן ימסור לו הודעה בנוסח הבא: "זכותך לא לומר דבר, דברך יתועדו ועשויים לשמש כראיה בבית משפט, ואולם דע כי בית משפט יוכל להביא בחשבון את שתיקתך. זכותך להיוועץ בעורך דין לפני חקירתך, בכפוף למגבלות הקבועות בחוק, וזכותך להיוועץ בסניגור ציבורי אם אתה חסר אמצעים/ זכאי לכך על פי החוק".

לפי סעיף 1ז(ב) לתזכיר, הודעה כאמור תינתן גם עם חידושה של חקירה לאחר הפסקתה, ולפי סעיף 1ז(ג) לתזכיר, גם כאשר במהלכה של חקירה התגבש אצל חוקר חשד לביצוע עבירה.

עם זאת, סעיף 1ז(ה) לתזכיר מסייג את החובה למסור הודעה כאמור בקבעו ש"חובת ההודעה לא תחול על חקירת חשוד במקום המצאו, אם בנסיבות החקירה מסירת ההודעה לחשוד עלולה למנוע סיכול ביצוע עבירה או עלולה לאפשר העלמת ראיות, לסכל אפשרות לאתר ולתפוס ראיות או לסכל איתור של חשודים אחרים בביצוע העבירה".

בדברי ההסבר לתזכיר הודגש, ש"מוצע לקבוע בחוק את נוסח ההודעה הנמסרת לחשוד, ולא להותיר זאת להסדרה בתקנות או בהנחיות, זאת בשל חשיבותה המכרעת של ההודעה, מתוך כוונה שהחשוד יועמד על זכויותיו בלשון בהירה ותמציתית ככל הניתן. קביעת הנוסח בחוק תסייע גם בהשגת אחידות בין ההודעות הנמסרות על ידי חוקרים שונים... מוצע ליידע כל חשוד – ולא רק עצור – על זכויותיו, שכן אין להצדיק פער בין קיומן של הזכות להיוועץ עם עורך דין ושל הזכות לשתוק, על נפקויותיה, לבין הידיעה על זכויות אלה, ובפרט אין להשלים עם מצב בו מקצת מהנחקרים יהיו מודעים לזכויותיהם, בעוד שאחרים לא".

ברמה המעשית, משטרת ישראל נוהגת לתעד את החקירות באמצעות טופס חקירה סטנדרטי. טופס זה פותח באזכור זכות החשוד להיוועץ בעורך דין וזכותו לשתוק בחקירה. החקירה נפתחת רק לאחר שהחשוד חותם על גבי הטופס, כעדות לכך שהוא קרא והבין את תוכנו.⁵³

להשלמתה של התמונה נוסיף, שמעיון בפרוטוקולים של הדיונים בוועדת נאור עולה, שהרעיון ליידע את החשוד על זכויותיו באמצעות כתב זכויות עלה בדיוני הוועדה, על ידי ד"ר ענת הורוויץ, שהציגה בפני הוועדה מחקרים המוכיחים ש"חלק לא מבוטל של הנחקרים מבינים את האזהרה טוב יותר כאשר היא ניתנת בכתב".⁵⁴

בישראל נ' משטרת ישראל והשר לביטחון פנים (העתירה פורסמה במאגר המשפטי 'נבו'). לפי העותרים, "ביום 8.2.07 התקבלה תשובתו של המשיב, שהודיע, כי מלאכת הניסוח של תקנות לפי סעיף 5 לחוק הושלמה, אך הוחלט שלא להביא את התקנות לאישור ועדת חוקה חוק ומשפט עד שתתקבל הצעה לתיקון החוק, המונחת בפני אותה ועדה, שמטרתה להרחיב את תחולת החוק גם על נחקרים שאינם חשודים".

⁵² מתוך סעיף ב' לתזכיר.

⁵³ עו"ד אלעזר כהנא, עוזר יועמ"ש המשרד לביטחון פנים, שיחת טלפון, 17 ביולי 2013.

⁵⁴ פרוטוקול וועדת נאור מיום 16 במאי 2010 (לא פורסם), עמ' 2.

ואולם, הרעיון נדחה לבסוף על ידי רוב חברי הוועדה, הן בשל הטענה שאת החובה ליידע את החשוד בכתב על זכויותיו מן הראוי לעשות בנהלים פנימיים של המשטרה ולא באמצעות חקיקה ראשית,⁵⁵ והן בשל ההנחה שהנוהג המקובל ממילא במשטרה, להחתים את החשוד על טופס הודעה המכיל ממילא אזוהרה בעניין זכותו לשתוק ולהיוועץ בעורך דין, מספק את דרישת הכתב.⁵⁶

עם זאת, חשוב להדגיש שבשום שלב של הדיון לא הועלתה הצעה להרחיב את היקף היידוע של הזכויות בכתב, מעבר לזכות השתיקה ולזכות להיוועץ בעורך דין.

3. סקירה משווה

3.1. הערה מתודולוגית

למושג 'כתב זכויות' ככלי ליידוע של החשוד על זכויותיו, אין הגדרה משפטית מקובלת. במסמך הירוק של מועצת אירופה משנת 2003,⁵⁷ הוגדר כתב הזכויות כ –

short document to be given to suspects as early as possible, preferably at arrest, by which a suspect would be given information regarding his fundamental rights in writing in a language he understands.⁵⁸

על פי הגדרה זו, הגדרת כתב הזכויות נשענת על שלושה מרכיבים: צורה (מסמך קצר, שפה בהירה), תוכן (זכויות בסיסיות) ועיתוי המסירה (תחילת המעצר).

ואולם, המחקר שניהלה פרופ' ספרונקן בנושא זה גילה שהגדרה זו אינה ממצה את הדרכים שבהן בוחרות המדינות השונות ליידע את החשודים על זכויותיהם, בכתב. בשל כך, הציעה פרופ' ספרונקן הגדרה רחבה יותר –

written information of the suspect's procedural rights in a standardised form that is handed over to the suspect in the course of the criminal investigation or proceedings prior to an investigative act or hearing.⁵⁹

הגדרה זו מרחיבה את ההגדרה שהוצעה במסמך הירוק הן בהיבט הצורני, שהרי המסמך אינו חייב להיות קצר, ואף אינו חייב להיות מנוסח דווקא בשפה בהירה, והן בהיבט של העיתוי, שהרי המסמך אינו חייב להיות מוצג דווקא בתחילת המעצר, וגם מסמך המוצג בתחילתה של חקירה עשוי להיחשב ככתב זכויות.

בצד זאת, ההגדרה שהציעה ספרונקן מצמצמת את ההגדרה שלפי המסמך הירוק בנוגע לתוכנו של המסמך. לפי הגדרתה של ספרונקן, רק מסמך המפרט את זכויותיו הפרוצדוראליות של החשוד הוא 'כתב

⁵⁵ עמדת עו"ד אלעזר כהנא, עוזר יועמ"ש המשרד לביטחון פנים ועמדת השופט רון שפירא, שם.

⁵⁶ עמדת עו"ד דרור ארד-אילון, פרופ' יואב ספיר וכב' השופטת נאור, שם, עמ' 3.

⁵⁷ ראו להלן, ליד הציון להערה 63.

⁵⁸ ראו: Taru Spronken, EU-Wide Letter of Rights in Criminal Proceedings: Towards Best Practice available at: <http://arno.unimaas.nl/show.cgi?did=24161> (להלן: ספרונקן, כתב הזכויות). מחקר זה, הנחשב כמקיף ביותר בנושא, הוא פרי עבודה של צוות מחקר שביצע מחקר רוחבי בכל מדינות האיחוד האירופי, בכל הנוגע ליידוע חשודים על זכויותיהם, בכתב. בראש צוות המחקר עמדה פרופ' ספרונקן, והוא פורסם ביולי 2010. בסקירה המשווה שלהלן נעשה שימוש רב במחקר מקיף זה, אך בשל מועד פרסומו, היה עלינו לעדכן חלק מן הנתונים על מנת שיהיו עדכניים למועד כתיבת שורות אלו.

⁵⁹ שם.

זכויות', בעוד שמסמך המפרט זכויות אחרות, כזכות למזון, לטיפול רפואי וכדומה, איננו ראוי להיקרא 'כתב זכויות'.

הבדל חשוב נוסף בין ההגדרה שעל פי המסמך הירוק לזו שהציעה פרופ' ספרונקן קשור למסירת המסמך לחשוד. מנוסח ההגדרה שבמסמך הירוק ("...to be given to suspects") ניתן להבין שיש להציג את המסמך בפני החשוד, אך אין חובה להשאיר בידיו את המסמך. לעומת זאת, מן הנוסח שהציעה פרופ' ספרונקן ("...handed over to the suspect") ניתן להבין שכתב הזכויות נועד להימסר לחשוד כדי שישאיר בידיו.

בהתאם להגדרת כתב הזכויות שהוצעה, הציעה פרופ' ספרונקן⁶⁰ להבחין בין מדינות המיידעות את החשוד על זכויותיו הפרוצדוראליות באמצעות **כתב זכויות** (Letter of rights) למדינות המיידעות את החשוד על זכויותיו באמצעות **מידע כתוב** (Written Information), שאינו בגדר כתב זכויות.

דומה כי לעניינו של מסמך זה, הבחנה דקה זו, שכאמור, אין לה יסוד בדברי החקיקה של המדינות, עלולה לבלבל יותר מכפי שהיא יכולה להועיל. לפיכך, **הסקירה שלהלן תעסוק בכל מידע כתוב הנמסר לחשוד בכל שלב של ההליך הפלילי, המכיל פרטים בדבר הזכויות המגיעות לחשוד על פי חוק.**

יחד עם זאת, נשתדל להדגיש את ההבדלים שבין המסמכים השונים, בכל הנוגע לצורת המסמך, תוכנו, אופן ניסוחו, עיתוי המסירה וזכות החשוד לשמור את המסמך בידיו.

3.2. המדינות שנסקרו

במדינות רבות בעולם מקובל ליידע את החשוד בדבר זכויותיו הבסיסיות כבר בתחילתה של החקירה. עם זאת, קיימת שונות באופן שבו בוחרות המדינות ליידע חשודים בדבר זכויותיהם.

הרעיון ליידע את החשוד על זכויותיו באמצעות כתב זכויות צובר בשנים האחרונות תאוצה, בעיקר בקרב מדינות אירופאיות.

בארה"ב, ברמה הפדראלית, לא מצאנו הוראה המחייבת את הרשויות ליידע חשודים על זכויותיהם באמצעות מסמך כתוב, אם כי, בחלק מועט מן המדינות התפתחה פרקטיקה העושה שימוש בכתבי זכויות הנמסרים על ידי בתי המשפט לנחקרים, עם זימונם לדיון בעניינם.⁶¹

באוסטרליה, כבר בשנת 1977, הוגשה לפרלמנט הצעת חוק ממשלתית שביקשה לקבוע בחוק שתחילתה של חקירה פלילית תהיה מותנית במסירת מסמך המפרט לחשוד את זכויותיו,⁶² אך הצעת החוק נפלה, ועד היום, למרות שחלקים נרחבים מהצעת החוק אומצו בחקיקה אוסטרלית מאוחרת יותר, ההוראה בדבר החובה ליידע את החשוד על זכויותיו בכתב לא אומצה בחקיקה הראשית.

בהתאם לכך, הסקירה המשווה תתמקד במדינות אירופה שבהן, כאמור, אומץ הרעיון ליידע את החשוד על זכויותיו באמצעות כתב זכויות.

⁶⁰ ראו **ספרונקן, כתב הזכויות** עמ' 19-20 (להלן: ספרונקן, כתב הזכויות).

⁶¹ ראו למשל, בדרום דקוטה, Taru Spronken, EU-Wide Letter of Rights in Criminal Proceedings: Towards Best Practice available at: <http://arno.unimaas.nl/show.cgi?did=24161>, עמ' 62-63 (להלן: ספרונקן, כתב הזכויות).

⁶² 1977 **Criminal Investigation Bill** בסעיף 18.

3.3. משפט האיחוד האירופי

הרעיון לקבוע מדיניות מחייבת לכלל מדינות האיחוד האירופי בנוגע ליידוע חשודים בדבר זכויותיהם בחקירה הועלה לראשונה על ידי מועצת אירופה בשנת 2003, במסגרת המסמך הירוק⁶³ בעניין אמצעי הגנה פרוצדוראליים לחשודים ונאשמים בהליך הפלילי.⁶⁴ במסמך זה, ציינה המועצה את החשיבות שהיא רואה בכך שהחשודים יהיו מודעים לזכויותיהם, והציעה לייסד תוכנית פעולה שבסופו של דבר תדרוש מן המדינות החברות ליידע את החשודים על זכויותיהם באמצעות מסמך כתוב.

כשנה לאחר מכן, הציעה המועצה החלטת מסגרת בעניין זכויות החשוד בהליכים פליליים במדינות האיחוד האירופי,⁶⁵ ובמסגרתה הוצע לחייב את המדינות להפיק מסמך זכויות קצר לחשוד, המנוסח בשפה המתאימה להבנתו של החשוד, שיימסר לו במועד המוקדם ביותר הסמוך לתחילתה של החקירה. הסעיף החשוב ביותר בהקשר זה היה סעיף 14 של החלטת המסגרת, שלפיו המדינות החברות יהיו חייבות:

- א. לוודא שכל חשוד יהיה מודע לזכויותיו הפרוצדוראליות הרלבנטיות לו באופן מידי, **באמצעות הודעה כתובה**. מידע זה חייב לכלול, בין השאר, את הזכויות שנמנו בהחלטת המסגרת.
- ב. לוודא קיומו של תרגום אחיד של נוסח ההודעה לכל השפות הרשמיות של מדינות האיחוד ולהבטיח את הפצתו וזמינותו בקרב כל גורמי החקירה שבמדינה.
- ג. **לוודא שפקיד האכיפה והחשוד, אם ירצה בכך, יחתמו על כתב הזכויות**, כראיה לכך שהמסמך הוצע, נמסר והתקבל. המסמך יימסר בשני עותקים, האחד יישאר בידיו של פקיד האכיפה והאחר יישאר בידיו של החשוד. כמו כן, **ניתן יהיה להוסיף הערה על כך שכתב הזכויות נמסר, ושהחשוד הסכים או סירב לחתום עליו**.

ואולם, על אף העובדה שרובן המוחלט של המדינות הגיבו בחיוב להצעותיה של המועצה,⁶⁶ היו מדינות שהתנגדו לקידום הליכי החקירה בנושא זה, בעיקר בשל טענות בדבר חוסר סמכותה של המועצה להסדיר את נושא זכויותיו הפרוצדוראליות של החשוד, ובשל טענות על כך שנושא זה מוסדר למעשה מכוחה של האמנה האירופית לזכויות אדם, ואין צורך בהסדרה מפורטת יותר שלו.⁶⁷

ניסיון נוסף לקדם את הנושא נעשה על ידי הנשיאות האוסטרית של מועצת אירופה בשלהי שנת 2006. הנשיאות האוסטרית קידמה הצעה חדשה,⁶⁸ דלילה באופן משמעותי מן הקודמת, הן בנוגע להיקף הזכויות, והן בנוגע לחובת היידוע של החשוד בדבר קיומן של זכויות אלה.

הצעה זו התמקדה בזכות לקבל מידע בדבר החשדות המועלים כנגד החשוד בשפתו, ובזכותו של החשוד להגנה משפטית. הסעיף המשמעותי בהקשר זה היה סעיף 2 של ההצעה, המחייב את המדינות לוודא

⁶³ 'מסמך ירוק' הוא מסמך שמפרסמת מועצת אירופה, שתכליתו העיקרית היא לקדם דיון בקרב המדינות החברות באיחוד, על בסיס הרעיונות המובעים במסמך. למסמך מסוג זה אין משמעות מחייבת, אך לעיתים הוא מהווה פתיח לתחילתו של הליך חקירה שבסופו של דבר ייצור נורמה מחייבת לכלל מדינות האיחוד. ראו לעניין זה בכתובת: http://europa.eu/legislation_summaries/glossary/green_paper_en.htm

⁶⁴ Green Paper of 19 February 2003 on Procedural Safeguards for Suspects and Defendants in Criminal Proceedings throughout the European Union, COM(2003) 75 final

⁶⁵ [COM\(2004\) 328 final](http://europa.eu/legislation_summaries/glossary/green_paper_en.htm)

⁶⁶ ראו שם, סעיף 17 לדברי ההסבר.

⁶⁷ ראו בהרחבה, **ספרונקן, כתב הזכויות עמ' 11**, ובסעיף 18 לדברי ההסבר להחלטת המסגרת הנ"ל בהערה 65.

⁶⁸ 19 May 2006, 9600/06 DROIPEN.

שהחשוד יקבל מידע בדבר החשדות המועלים כנגדו ובדבר זכויותיו הפרוצדוראליות הבסיסיות, בשפה שהוא מבין אותה ובמועד המוקדם ביותר לאחר שיישומן של הזכויות הופך להיות רלבנטי עבורו. על פי ההצעה, הזכויות הבסיסיות הוגדרו כזכות לקבל ייעוץ משפטי, הזכות לקבל סיוע משפטי בחינם והזכות לקבל הסברים ותרגום לכל מידע שניתן לחשוד.⁶⁹

זכותו של החשוד לקבל לידי מסמך כתוב המפרט את זכויותיו בוטלה לחלוטין בהצעה זו.

בניסיון להשיג קונצנזוס סביב נוסח מחייב של זכויות שאותן יש ליידע את החשוד, ניסתה הנשיאות הגרמנית של המועצה לנסח מחדש את ההצעה משנת 2006, גם הפעם, תוך דילול משמעותי של הזכויות שנקבעו בה, אך גם מהלך זה לא צלח.⁷⁰

פריצת דרך משמעותית הושגה בשנת 2009, תחת הנשיאות השבדית של המועצה, שהחליטה לקדם את הנושא באמצעות החלטה שכונתה מפת הדרכים לקידום זכויות החשוד והנאשם בהליך הפלילי.⁷¹ הצלחתה של הנשיאות השבדית לקדם את הנושא קשורה במישרין לאימוצה של אמנת ליסבון בשנת 2009, שאפשרה למוסדות האיחוד לקדם החלטות המחייבות את כל מדינות האיחוד גם מבלי להידרש להסכמה יפה אחדי של כל מדינות האיחוד.

מפת הדרכים שולבה בתוכנית הפעולה של האיחוד האירופי לשנים 2010-2014, והיא הכילה שישה אמצעים לקידום זכויות החשוד: הזכות להבהרות ולתרגום של מידע הנוגע להליך הפלילי (*Measure A*), הזכות לקבל מידע בדבר החשדות המועלים כנגד החשוד ובדבר זכויותיו הבסיסיות, בכתב (*Measure B*), הזכות לקבל ייעוץ משפטי (*Measure C*), זכות העצור ליצור קשר עם בני משפחה, מעסיקים ורשויות קונסולריות (*Measure D*), הגנות מיוחדות לחשודים ונאשמים שמוגדרים כפגיעים במיוחד (*Measure E*) וקביעת מדיניות לצמצום תקופת המעצר לפני משפט (*Measure F*).

בהתאמה למפת הדרכים, הציעה מועצת האיחוד האירופי בשנת 2010 דירקטיבה בדבר הזכות למידע בהליכים הפליליים.⁷² ההצעה קובעת דרישות מינימום ליידוע חשודים, כבר בשלב של החקירה המשטרתית, בדבר טיבם של החשדות המועלים נגדם ובדבר זכויותיהם הפרוצדוראליות, בכתב.⁷³

כמו כן, ההצעה כללה **מודל לכתב זכויות**, המכיל רשימה של ארבע זכויות בלשון קצרה, מובנת ובולטת לעין, ולאחריה דברי הסבר קצרים ובהירים. הזכויות הן: לקבל מידע בדבר העבירה שבשלה נחקר החשוד, להיוועץ בעורך דין, לקבל הבהרות ותרגום של מסמכים אם החשוד אינו מבין את שפתם ולקבל מידע בדבר אורכו הצפוי של המעצר.

⁶⁹ לעניין הזכויות הבסיסיות, ראו בהרחבה, Spronken, Taru, and Gert Vermeulen. 2009. "Study on Procedural Rights in Criminal Proceedings: Existing Level of Safeguards in the European Union – 2008 Update." In **Procedural Safeguards - Expert's Meeting on Procedural Rights**. Brussel: European Commission, DG Justice, Freedom and Security (Available at SSRN: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1440208&download=yes)

⁷⁰ ראו ספרונקן, **כתב הזכויות** עמ' 11, וראו שם גם בדבר הסיבות שהובילו לחוסר הסכמה סביב ניסוח ההצעה.

⁷¹ Roadmap with a view to fostering protection of suspected and accused persons in criminal proceedings 1 July 2009, 11457/09 DROIPEN 53 COPEN 120.

⁷² דירקטיבה היא חקיקה של האיחוד האירופי, המחייבת את המדינות החברות באיחוד לוודא שהדין הפנימי בהן תואם את הוראותיה כך שיביא לתוצאות הקבועות בה; עם זאת, בסמכותן של המדינות לבחור את פרטי ההסדר שייקבע בחקיקה המדינתית. יצוין כי אם הוראות של דירקטיבה לא עוגנו במלואן בדין הפנימי של מדינה החברה באיחוד, אזרחי אותה מדינה יוכלו לטעון על-פי אותה דירקטיבה ישירות בפני בתי-המשפט של המדינה (ע"פ אתר החקיקה של האיחוד האירופי: http://eur-lex.europa.eu/en/droit_communaire/droit_communaire.htm#1.3, תאריך כניסה: 17 ביולי 2013).

⁷³ [COM\(2010\) 392/3](http://eur-lex.europa.eu/en/droit_communaire/droit_communaire.htm#1.3).

בחדש מאי 2012, ניסחה מועצת האיחוד האירופי יחד עם הפרלמנט האירופי דירקטיבה הקובעת את החובות המינימאליות של המדינות החברות באיחוד האירופי בכל הנוגע ליידוע חשודים ונאשמים בדבר הזכויות הפרוצדוראליות המגיעות להם.⁷⁴

הדירקטיבה יוצרת הבחנה ברורה בין החובה ליידע **חשוד** שטרם נעצר בדבר הזכויות המגיעות לו, לחובה ליידע **עצור** בדבר הזכויות המגיעות לו, וקובעת **שהחובה ליידע את החשוד בדבר זכויותיו באמצעות כתב זכויות, חלה אך ורק כלפי חשוד שהוא עצור או מעוכב לחקירה.**

סעיף 3(1) של הדירקטיבה עוסק בזכויות החשוד, והוא קובע כי על המדינות לספק לחשוד מידע בדבר קיומן של חמש זכויות: הזכות להיוועץ בעורך דין; הזכות לקבל סיוע משפטי והתנאים לקבלתו של סיוע שכזה; הזכות לקבל מידע בהיר ומובן בכל הנוגע לאישומים או לחשדות המועלים כנגד החשוד⁷⁵; הזכות לקבל הסברים ותרגום של מידע הנוגע להליך הפלילי; זכות השתיקה.

סעיף 3(2) קובע שאת המידע יש לספק לחשוד **בעל פה או בכתב**, בשפה פשוטה ונגישה, בהתחשב בצרכיו הייחודיים של חשוד או נאשם פגיע.

סעיף 4(1) של הדירקטיבה עוסק בזכויות החשוד הנתון במעצר. בעניין זה נקבע **שמיד עם המעצר יש לספק לחשוד כתב זכויות**, לתת לו הזדמנות לקרוא ולהבין את תוכנו, ולאפשר לו לשמור את כתב הזכויות בחזקתו במשך כל תקופת המעצר.

בכל הנוגע לעצור, נוסף על הזכויות שאותן יש ליידע את החשוד, סעיף 4(2) של הדירקטיבה קובע שכתב הזכויות הניתן לעצור צריך להכיל גם מידע בדבר הזכות לקבל גישה לחומרים שבתיק הפלילי,⁷⁶ הזכות ליידע קרוב ואת הרשויות הקונסולריות בדבר המעצר, הזכות לקבל סיוע רפואי דחוף ומידע בדבר הזמן המרבי שניתן להחזיק את העצור במעצר, לפני שיובא בפני ערכאה שיפוטית.

בנוסף לכך, סעיף 4(3) קובע שכתב הזכויות צריך להכיל גם מידע בסיסי בדבר האפשרות לתקוף את חוקיות המעצר לפי חוק המדינה, לבקש לשקול מחדש את החלטת המעצר או להגיש בקשה לשחרור על תנאי.

את כתב הזכויות יש לנסח בשפה פשוטה ונגישה.⁷⁷ הדירקטיבה אף כוללת מודל של כתב זכויות שנועד להנחות את המדינות בנוגע לניסוחו של כתב הזכויות.

כתב הזכויות צריך להינתן בשפה שהחשוד מבין אותה, ובמידה ואין בנמצא כתב זכויות בשפה זו, יש להסביר לחשוד את זכויותיו בעל פה, ולהעביר אליו כתב זכויות בשפתו, מיד כאשר יתאפשר הדבר.⁷⁸

על פי הדירקטיבה, על המדינות החברות להסדיר בחוק את הפרוצדורה לתקוף את הגינותו של ההליך הפלילי על יסוד הפרה של אחת מן הזכויות המגיעות לחשוד לפי הדירקטיבה,⁷⁹ ולהכשיר את החוקרים, השופטים והתובעים בעניין הדרך הראויה להגשמתן של הזכויות.⁸⁰

⁷⁴ [Directive 2012/13/EU](#) of the European Parliament and The Council of 22 May 2012 on the right to information in criminal proceedings.

⁷⁵ פירוט בנוגע לזכות זו מצוי בסעיף 6 של הדירקטיבה.

⁷⁶ פירוט בנוגע לזכות זו מצוי בסעיף 7 של הדירקטיבה.

⁷⁷ סעיף 4(4).

⁷⁸ סעיף 4(5).

⁷⁹ סעיף 2(8).

⁸⁰ סעיף 9.

על פי הדירקטיבה, על המדינות החברות לאמץ הסדרי חקיקה מדינתיים לשם אימוץ הוראות הדירקטיבה עד לתחילת יוני 2014.⁸¹

בהתאם לכך, סביר להניח שהסדרי החקיקה בנושא שבנדון במדינות האיחוד האירופי עשויים להשתנות בעתיד הקרוב, ואף באותן מדינות הנסקרות להלן, אשר בהן קיימת כבר כיום חובה ליידע את החשוד או העצור בדבר זכויותיו, ייתכן שהסדרי החקיקה יעודכנו בעתיד הקרוב, על מנת להתאימם ככל שניתן להוראות הדירקטיבה.

3.4. אוסטרירה

בשנת 2008 אימצה אוסטרירה רפורמה משמעותית וכללית בסדר הדין הפלילי, שכללה שינוי במודל החקירה (משופט-חוקר לתובע כללי), הענקת מעמד עצמאי למשטרה בחקירותיה, והעצמת זכויות החשוד מצד אחד, וזכויות קרבנות העבירה מן הצד השני.⁸²

זכותו של החשוד לקבל מידע בדבר זכויותיו מעוגנת בסעיף 50 של קוד הפרוצדורה הפלילית ((*Strafprozeßordnung (StPO)*)). סעיף זה אינו מחייב ליידע את החשוד על זכויותיו בכתב דווקא, אך למעשה, גם לפני הוראת הדירקטיבה משנת 2012, נהוג באוסטרירה ליידע את החשוד בדבר זכויותיו באמצעות כתב זכויות.⁸³

מנוסח כתב הזכויות האוסטרי עולה, שהוא נמסר לעצור, אך לא ברור האם המשטרה נדרשת למסור לעצור את כתב הזכויות כבר בתחילתה של החקירה. לכן, ייתכן מצב שכתב הזכויות יימסר לידיו של החשוד זמן מה לאחר פתיחתה של החקירה, ולאחר שהלה כבר סיפק לחוקרים מידע שעשוי לסייע בהפלתו.⁸⁴

כתב הזכויות האוסטרי מכיל מידע בדבר זכות החשוד לקבל סיוע משפטי, ליצור קשר עם עורך דין, לאפשר לעורך דין מטעמו להיות נוכח בחקירה, לשתוק בחקירה, ליידע אדם בדבר מעצרו, לקבל הבהרות בנוגע למסמכים הנוגעים לחקירה, לקבל טיפול רפואי, לבקש ייצוג קונסולרי, לקבל מידע על משך המעצר, לקבל מידע בדבר הדרך לערער על המעצר או העיכוב והזכות להשתחרר מן המעצר.

כתב הזכויות מכיל גם מידע בדבר החובה ליידע אפוטרופוס של חשוד המוגדר כפגיע (למשל, קטין), על קיומו של מעצר, ועל זכותו של החשוד במקרה זה לדרוש נוכחות אפוטרופוס במהלך החקירה.

כתב הזכויות האוסטרי הוא מסמך בן שלושה עמודים, מנוסח בשפה הפונה אל החשוד ("אתה זכאי..."), אך שפתו אינה בהירה דיה.⁸⁵ עורכי דין אוסטרים העידו שדבר זה מפחית את רמת ההבנה של החשוד בנוגע לזכויותיו.⁸⁶ אמנם, המשטרה מחויבת להבהיר לחשוד את זכויותיו, אך למעשה הדבר לא נעשה בשל רצונם של החוקרים לדלג מהר ככל שניתן על השלב הפרוצדוראלי כדי להתחיל בחקירה.⁸⁷

⁸¹ סעיף 11(1).

⁸² ראו Richard Soyer, "The suspect as 'stakeholder' in pre-trial criminal proceedings", in: *Diritto & Diritti* 2011, 2011 pp. 3.

⁸³ לנוסח המלא של כתב הזכויות האוסטרי ראו ספרונקן, כתב הזכויות נספח 1, עמ' 2.

⁸⁴ שם, עמ' 39.

⁸⁵ ראו ספרונקן, כתב הזכויות עמ' 36, 38.

⁸⁶ ראו שם עמ' 38.

⁸⁷ שם.

3.5. איטליה

בניגוד למצב באוסטריה, באיטליה מעוגנת החובה ליידע את החשוד על זכויותיו בכתב, בחקירה ראשית. על פי קוד הפרוצדורה הפלילית האיטלקי,⁸⁸ יש למסור לחשוד שלושה מסמכים, בשלבים השונים של החקירה הפלילית, שאותם רשאי החשוד לקבל לידי ו לשמור אותם בחזקתו בכל מהלך החקירה.⁸⁹

המסמך הראשון, לפי סעיף 369 לקוד הפרוצדורה, נמסר לחשוד עם פתיחתה של החקירה, ובו מצוינת זכותו למנות לעצמו עורך דין כדי שייצגו, אם וכאשר התובע יבצע פעולה שבמהלכה מותרת נוכחותו של עורך הדין. בכתב זכויות זה תצוין ההגדרה החוקית של העבירה שבנדון, המועד והמקום שבהם היא בוצעה ופרטים פרוצדוראליים של התיק הפלילי.⁹⁰

המסמך השני, לפי סעיף 369bis לקוד הפרוצדורה, יימסר לחשוד ברגע שבו זכאי החשוד לנוכחות של עורך דין בחקירתו,⁹¹ ובו יפורטו הזכויות הבאות:

1. מידע בדבר האמצעים המשפטיים העומדים להגנתו של החשוד בהליך הפלילי, תוך שימת דגש על הזכויות המגיעות על פי חוק לאדם תחת חקירה;
2. פרטים בדבר הדרך להתקשר עם הסגוריה הציבורית;
3. הזכות למנות עורך דין ולהיוועץ בו, תוך הזהרה, שבהעדר סגור שימונה על ידי החשוד, ימנה לו בית המשפט סגור, לפי שיקול דעתו;
4. הזכות לקבל סיוע משפטי בחינם, בהתאם לתנאים שנקבעו בחוק.

כאמור, על פי החוק, החובה למסור את שני המסמכים האמורים לחשוד חלה רק מן הרגע שבו על פי החוק זכאי החשוד לנוכחות עורך דין בחקירה. בשל כך, ישנו למעשה זמן ביניים, שבו החלה החקירה, אך המשטרה אינה חייבת עדיין למסור לחשוד את כתב הזכויות. בזמן זה ניתן לחלץ מן החשוד הצהרות או הודאות, מבלי שהוא יהיה מודע לזכויותיו או לתוצאות הצפויות.⁹²

יתר על כן, לדעת פרופ' קיניילו, מאחר שהחובה למסור כתב זכויות זה חלה רק משעה שהחוקר עושה פעולת חקירה שבה רשאי עורך דינו של החשוד להשתתף, באופן עקרוני, החוקר יכול "לדלג" על חובה זו באמצעות ביצוע חקירות של צדדים שלישיים, ובדרך זו לאסוף ראיות שיאפשרו לו להגיש כתב אישום מבלי להידרש כלל למסור לחשוד את כתב הזכויות.⁹³

מסמכים אלו מנוסחים בשפה פורמאלית הקשה להבנה⁹⁴ והם זמינים אך ורק בשפה האיטלקית.⁹⁵ אולם, לחשוד יש זכות לדרוש תרגום של כתב הזכויות לשפתו. למעשה, התרגום נעשה על ידי מתורגמן המעורב

⁸⁸ Codice di Procedura Penale

⁸⁹ ספרונקן, **כתב הזכויות** עמ' 38.

⁹⁰ ראו Michele Caianiello, "Italy," in **Effective Criminal Defence in Europe** ed. Ed Cape et al. (Antwerp: Intersentia, 2010), 382. עותק אינטרנטי של הפרק ניתן למצוא בכתובת: <http://www.legalaidreform.org/criminal-legal-aid-resources/item/175-effective-criminal-defence-in-europe>

אחר הציון להערה 50 (להלן: קיניילו, איטליה).

⁹¹ ראו שם, אחר הציון להערה 52.

⁹² ראו ספרונקן, **כתב הזכויות** עמ' 39.

⁹³ קיניילו, **איטליה** שם.

⁹⁴ שם, עמ' 35.

בהליך הפלילי לצורך העניין, והתרגום נעשה בעל פה, בעיקר משום שתרגום המסמך בכתב עלול לקחת זמן רב, דבר שעלול לבוא הן על חשבון יעילות החקירה והן על חשבון מיצוי זכויותיו של החשוד.⁹⁶

ולבסוף, המסמך השלישי, לפי סעיף 415bis לקוד הפרוצדורה, נמסר לחשוד עם סיומה של החקירה. במסמך זה, על התובע להבהיר לחשוד שהוא סיים את החקירה מבחינתו, וכי יש בדעתו להגיש נגדו כתב אישום. כאן, על התובע לפרט את העובדות הרלבנטיות לעניין ואת ההגדרה החוקית של העבירה שבה מתעתד התובע להאשים את החשוד, ולציין בפני החשוד שמשעה זו ואילך הוא רשאי לעיין בתיק החקירה ללא הגבלה.⁹⁷

עם זאת, חשוב להדגיש שבאיטליה קיים פער מסוים בין כתב הזכויות שיש למסור לחשוד על פי החוק לזה שנמסר למעשה, על ידי הרשות החוקרת, ובדרך כלל, כתבי הזכויות שנמסרים לחשודים מכילים זכויות רבות מאלו שהרשות מחויבת למסור לחשוד על פי החוק.⁹⁸

עם הזימון לחקירה מקובל למסור לחשוד מסמך שבו, בנוסף לזכויות שיש לפרט בפניו על פי החוק, מוסברת לו גם זכותו למנות מומחה מקצועי, להופיע בפני התובע ולמסור תצהירים.

עם השלמת החקירה המקדמית, נמסר לחשוד מסמך המפרט את הזכויות הפרוצדוראליות הבאות: הזכות לבחון את התיק הפלילי ולהכין עותקים מתוכו; הזכות להגיש כתבי טענות ולהגיש מסמכים רלבנטיים; הזכות למנות עד שני עורכי דין; הזכות למנות עדים מומחים; הזכות להגיש תצהירים או בקשות כתובות; הזכות להסתייע במתורגמן, בחינם; הזכות להסתייע בידיד במהלך הליכי חיפוש; הזכות לדרוש השבה של חפצים שנתפסו; הזכות למסור תצהיר ספונטאני; הזכות לבקש מן השופט החוקר לאסוף ראיות; הזכות לעיין בסיכום ההליכים המשפטיים, בתקציר שלהם או בהסדר טיעון; הזכות לקבל העתקים של מסמכים; הזכות לקבל סיכום של העובדות הרלבנטיות לחשדות ושל מקור הראיות ולדרוש גילוי של כל מידע שעשוי להיות רלבנטי להגנתו; הזכות לבקש סיוע משפטי.⁹⁹

בסיומה של החקירה מוגש לחשוד **דוח מסכם**, ובו מפורטות חמש זכויות: הזכות למנות עורך דין; הזכות לקבל סיוע משפטי; הזכות לדרוש שעורך דין יהיה נוכח בהליכים המשפטיים; הזכות לדעת שהצהרות של החשוד עלולות לשמש נגדו וזכות השתיקה.¹⁰⁰

3.6. אירלנד

באירלנד, הכללים בעניין ההגנה על זכויות החשוד בחקירה נקבעו במסגרת התקנות לחוק הצדק הפלילי משנת 1984,¹⁰¹ אך כללים אלו אינם מכילים הוראה המחייבת להודיע לחשוד על זכויותיו, בכתב.

עם זאת, בשנת 2008 פורסמו כללים פנימיים של המשטרה, שהפכו לנוהל מחייב בכל תחנות המשטרה באירלנד, ובהם נוסח של כתב זכויות הנמסר לחשוד מיד עם תחילת מעצרו.¹⁰²

⁹⁵ לנוסח מתורגם לאנגלית של כתב הזכויות, ראו אצל ספרונקן, **כתב הזכויות** נספח 1, עמ' 27.

⁹⁶ שם.

⁹⁷ ראו קיניילו, **איטליה** שם.

⁹⁸ ראו ספרונקן, **כתב הזכויות** נספח 4, סעיף 11.

⁹⁹ ראו ספרונקן, **כתב הזכויות** נספח 4, סעיף 11.

¹⁰⁰ שם.

¹⁰¹ Criminal Justice Act, 1984 (Treatment of Persons in Custody in Garda Síochána Stations) Regulations

¹⁰² נוסח זה מכונה form c. 72(s). לנוסח כתב הזכויות ראו ספרונקן, **כתב הזכויות** נספח 2, עמ' 20-23.

כתב הזכויות מנוסח בצורה של פניה אל העצור בשפה בהירה באופן יחסי, ומפורטות בו זכויות אישיות ופרוצדוראליות. כתב הזכויות מתמקד בזכויותיו של העצור, ובשל כך אין הוא כולל, למשל, את הזכות לשתוק בחקירה. זכויות שכן מוזכרות הן: **הזכות לקבל פרטים בדבר העבירה שבה הוא נחשד, להיוועץ בעורך דין ולקבל מידע בדבר הסיבות לקיום חיפוש עליו, במידה ויש צורך לבצע חיפוש.**

במסגרת הזכויות האישיות, נאמר לחשוד שהוא זכאי **ליידע ידיד בדבר מעצרו, ושם גילו אינו עולה על 17 שנים, יוזמן באופן אוטומטי הורה או אפוטרופוס שלו. כמו כן, כתב הזכויות מכיל פרטים בדבר זכותו של העצור לקבל שיחות טלפון, ביקורים וארוחות.**

3.7. בריטניה

בבריטניה, כללי ההתנהגות של המשטרה בחקירת חשודים נקבעו במסגרת חוק המשטרה והעדות הפלילית משנת 1984.¹⁰³ במסגרת הפרק השישי של החוק, הוטל על מזכירות המדינה להכין קבצים ובהם כללי התנהגות מחייבים לעבודת המשטרה (*Code of Practice*), בנושאים שונים.

הקובץ הרלבנטי לעניינו של מסמך זה מכונה קוד C והוא מכיל כללים הנוגעים למעצר ולטיפול ולתחקור של חשודים על ידי המשטרה. הקוד מעודכן מעת לעת, כאשר העדכון האחרון שלו הוא מחודש יולי 2012.

סעיף 3.1 של הקוד קובע, שבשעה **שאדם מובא למעצר**, על הקצין האחראי בתחנת המשטרה ליידע אותו בצורה בהירה בדבר קיומן של הזכויות הבאות: זכותו ליידע אדם בדבר מעצרו; הזכות להיוועץ בעורך דין ולקבל סיוע משפטי בחינם; הזכות להיוועץ בנוגע להוראות הקוד.

כאן יש להדגיש, שזכותו של החשוד להיוועץ בעורך דין קיימת גם לפני שהוא נעצר, אך בשלב זה, המשטרה אינה חייבת ליידע אותו על קיומה של זכות זו.¹⁰⁴

סעיף 3.2 של הקוד קובע, **שהעצור צריך לקבל לידי מסמך כתוב שבו יובהרו לו זכויותיו על פי סעיף 3.1 לקוד, ההסדרים לקבלת סיוע משפטי, זכותו לקבל לידי העתק מתיק המעצר ונוסח אזהרה, הקבוע בסעיף 10 של הקוד, כדלהלן:**

You do not have to say anything. But it may harm your defence if you do not mention when questioned something which you later rely on in Court. Anything you do say may be given in evidence.¹⁰⁵

אזהרה זו צריכה להימסר בתחילתה החקירה של העצור, ויש להזכירה כל אימת שמתחדשת החקירה לאחר הפסקתה לזמן מה, ובמידה ומתעורר ספק בנוגע להבנת משמעותה, לחזור על הנוסח המלא.¹⁰⁶

כתב הזכויות הבריטי נמסר לחשוד שהוחלט לעצרו, ברגע הראשון שבו הוא בא במגע עם המשטרה.¹⁰⁷ כתב זה אינו נמסר לחשוד שלא הוחלט לעצרו, אך נמסרת לחשוד אזהרה, בעל פה או בכתב, בנוסח הנזכר למעלה.

¹⁰³ Police and Criminal Evidence Act 1984 (PACE)
¹⁰⁴ Ed Cape, "England and Wales," in **Effective Criminal Defence in Europe**, ed. Ed Cape et al. (Antwerp: Intersentia, 2010) ליד הציון להערה 105. עותק אינטרנטי של הפרק ניתן למצוא בכתובת: <http://www.legalaidreform.org/criminal-legal-aid-resources/item/175-effective-criminal-defence-in-europe>

¹⁰⁵ סעיף 10.5
¹⁰⁶ סעיף 10.8

בנוסף לכך, תימסר לעצור הודעה בכתב בדבר זכויותיו במהלך המעצר,¹⁰⁸ כדלהלן: הזכות לקבל ביקורים וליצור קשר עם מקורבים, כולל הוראות מיוחדות בנוגע לאזרחי הקהילייה הבריטית ואזרחים זרים; הזכות לתנאים סבירים ונוחות פיזית; הזכות לקבל אוכל ושתייה ברמה הולמת; הזכות לגישה לשירותים, למתקני רחצה, ביגוד, טיפול רפואי ואפילו אימון, כאשר הדבר מעשי; הוראות הנוגעות לניהול החקירה והבהרה של הנסיבות שבהתקיימן מבוגר מתאים צריך להיות נוכח כדי לסייע לעצור לממש את זכויותיו על פי חוק לייצוג בכל פעם שבה נבחנת תקופת המעצר.¹⁰⁹

נוסח ההודעה יימסר באנגלית ובוולשית, שפתו של המיעוט הגדול ביותר במדינה, ובעת הצורך, יימסר תרגום לשפות האירופאיות העיקריות, ואף תינתן אפשרות לקבל גרסת שמע (Audio version) של ההודעה, ובמידת האפשר והצורך בכך, גם גרסה קלה לקריאה ומומחשת באמצעות איורים, עבור אלו הזקוקים לכך.¹¹⁰

כתב הזכויות הבריטי זמין להורדה מרשת האינטרנט¹¹¹ ב-53(!) שפות, כולל סינית, אמהרית, פרסית, ערבית, שפת הינדו וטמילית (הוא לא זמין בעברית). כמו כן, ניתן גם להוריד מן הרשת גרסת שמע של כתב הזכויות, עבור אלו המתקשים בקריאה.

כתב הזכויות הבריטי נחשב לכתב הזכויות הבהיר והישר ביותר מבין אלו הקיימים במדינות אירופה. כתב זה הוא בן תשעה עמודים, כאשר בעמוד הראשון מפורטות שלוש זכויות בלבד, המנוסחות בשפה נרטיבית ("אתה רשאי לומר לשוטר..."): הזכות לבקש סיוע משפטי בחינם, הזכות ליידע אדם בדבר הימצאותך בתחנת המשטרה, בחינם, והזכות לעיין בכללי ההתנהגות (קוד C). בתחתית העמוד מצוין שפרטים בעניין זכויות אלו יימצאו בעמודים הבאים.

בנוסף לכך, כתב הזכויות מכיל פרטים בדבר זכויות נוספות, שלא הוזכרו בעמוד השער, כדוגמת: הזכות לקבל העתק מתיק המעצר; לקבל מידע בדבר הדרך שבה יש לנהוג בחשוד ולקבל הסברים, במידה שהכללים אינם ברורים לחשוד; פרטים בדבר זכויותיו של חשוד שאינו בריא לקבל טיפול רפואי; פרטים בדבר הזכות לשמור על קשר עם מקורבים; תנאים הנוגעים לתא המעצר, לאוכל, לשתייה, לביגוד ולאימון; הבהרות בנוגע למשך המעצר; פרטים בנוגע לתנאים הפיזיים שלהם זכאי העצור במהלכה של חקירה; זכויות מיוחדות לחשודים קטינים או מוגבלים בהבנתם; הזכות לקבל מתורגמן לסייע למי שאינו מבין את השפה האנגלית; זכות אזרחים זרים ליצור קשר ולקבל ביקורים מן השגרירות או הקונסוליה של מדינתם. ולבסוף, כתב הזכויות מכיל גם פרטים בדבר הסייגים שבהתקיימם המשטרה רשאית שלא לכבד את זכויותיו של החשוד ופרטים בדבר הדרך להגיש תלונה על פגיעה בזכויות החשוד.

עורכי דין באירופה מסכימים שכתב הזכויות הבריטי עשוי לשמש מודל לכתב זכויות בכל מדינות האיחוד האירופי, ולמעשה, הולנד כבר השתמשה בכתב זכויות זה כמודל לעיצוב כתב הזכויות שלה.¹¹²

¹⁰⁷ ראו ספרונקן, כתב הזכויות עמ' 39.

¹⁰⁸ סעיף 3.2

¹⁰⁹ הערה 3A

¹¹⁰ הערה 3B

¹¹¹ בכתובת: <https://www.gov.uk/notice-of-rights-and-entitlements-a-persons-rights-in-police-detention>

¹¹² ראו ספרונקן, כתב הזכויות עמ' 42.

3.8. גרמניה

לפי סעיף 136(1) של קוד הפרוצדורה הפלילית הגרמני, **עם תחילתה של החקירה יש ליידע את החשוד על זכויותיו**, והן: לקבל מידע על החשדות הקיימים נגדו ועל סעיפי החוק שהוא נחשד בהפרתם; זכות השתיקה (ללא אזהרה בעניין המשמעות השלילית שעלולה להיות לשתיקה בעיני בית המשפט); הזכות להיוועץ בעורך דין; הזכות לבקש שראיה מסוימת תילקח בחשבון בעניינו, ובנסיבות המתאימות, לדרוש למסור תצהיר או לבחון את האפשרות לקיים הליך של פיוס בינו לבין קרבן העבירה. ואולם, **בשלב זה של החקירה אין המשטרה נדרשת למסור בידי של החשוד מידע כתוב על זכויותיו**.¹¹³

לפי סעיף 114b לקוד הפרוצדורה הפלילית, **רק לאחר שהוחלט לעצור את החשוד יש למסור לידי כתב זכויות**, ובמידה ונראה כי כתב הזכויות לא יובן, יש להבהיר לו את זכויותיו בעל פה.¹¹⁴

החשוד יאשר בכתב שקיבל את כתב הזכויות, ויוכל לשמור עותק של כתב הזכויות בידי.¹¹⁵ במידה וסירב החשוד לקבל את כתב הזכויות, יציין החוקר את הדבר על גבי כתב הזכויות.

כתב הזכויות הגרמני מכיל שש זכויות, כדלהלן: **הזכות להיות מובא בפניו של שופט שיחליט בדבר המשך מעצרו, וזאת לכל המאוחר, יום לאחר היום שבו הוא נעצר; הזכות להשיב להאשמות או לשתוק; לבקש שיילקחו ראיות להגנתו; להיוועץ בעורך דין בכל עת, לפני החקירה או במהלכה; להיבדק בידי רופא או רופאה, לפי בחירתו; ליידע בן משפחה או ידיד על קיומה של החקירה, ובלבד שהדבר לא יפגע בחקירה.**

כתב הזכויות הגרמני פורסם לראשונה בינואר 2010, בחמש גרסאות, בהתאם לחמש סיבות שונות שעשויות להיות למעצר¹¹⁶: מעצר על פי צו מעצר שאינו פלילי (למשל, לשם אשפוז פסיכיאטרי, כדי למנוע ביצוע פעולה מסוימת וכדומה),¹¹⁷ מעצר על פי צו מעצר פלילי,¹¹⁸ מעצר לשם זיהוי של מי שאינו חשוד בביצוע עבירה,¹¹⁹ מעצר לשם זיהוי של חשוד בעבירה ומעצר זמני.¹²⁰ אך למעשה, לא קיימים הבדלים מהותיים בין חמש הגרסאות של כתב הזכויות.

כתב הזכויות הגרמני מתורגם ל-48 שפות,¹²¹ והוא מנוסח כרשימה של זכויות המנוסחות בצורה בהירה באופן יחסי.¹²²

3.9. הולנד

קוד הפרוצדורה הפלילי של הולנד אינו מחייב את המשטרה ליידע את החשוד על זכויותיו בכתב, אך למעשה, יידוע החשוד על זכויותיו נעשה באמצעות כתב זכויות.¹²³ בימים אלה מתגבשת חקיקה ראשית

¹¹³ ראו, Dominik Brodowski, Christoph Burchard, Nathalie Kotzurek, Jochen Rauber and Joachim Vogel, "Germany", in: Cape et al. (eds.), *Effective Criminal Defence in Europe* Antwerp: Intersentia 2010, 253 at pp. 270
אינטרנטי של הסקירה ניתן למצוא בכתובת: <http://www.legalaidreform.org/criminal-legal-aid-resources/item/175-effective-criminal-defence-in-europe> (ראו שם, ליד הציון להערה 67).

¹¹⁴ שם.

¹¹⁵ שם, עמ' 38.

¹¹⁶ ראו **ספרונקן, כתב הזכויות עמ' 21**.

¹¹⁷ לפי סעיפים 126a, 275a(5), 453c במשולב עם סעיף 463(1) לקוד הפרוצדורה הפלילית.

¹¹⁸ לפי סעיפים 112, 230(2), 236, 329(4), 412 ו-453c לקוד הפרוצדורה הפלילית.

¹¹⁹ לפי סעיפים 163c ו-163b(2) לקוד הפרוצדורה הפלילית.

¹²⁰ לפי סעיפים 163c ו-163b(1) לקוד הפרוצדורה הפלילית.

¹²¹ שם.

¹²² ראו **ספרונקן, כתב הזכויות עמ' 36**. לנוסח כתבי הזכויות הגרמניים ראו שם, נספח 1, עמ' 20-26.

בנושא, שתכליתה לעגן את הוראות הדירקטיבה האירופית בנוגע ליידוע החשוד על זכויותיו באמצעות כתב זכויות, בקוד הפרוצדורה הפלילית של הולנד.¹²⁴

כתב הזכויות ההולנדי הושפע מכתב הזכויות הבריטי, ששימש לו ככל הנראה כמודל.¹²⁵

בדומה למצב בבריטניה, **כתב הזכויות נמסר לחשוד רק לאחר שהוחלט לעצרו.**¹²⁶

כתב הזכויות ההולנדי, שפורסם על ידי משרד המשפטים בהולנד בתחילת שנת 2010,¹²⁷ פונה בשפה ישירה אל העצור ("דע את זכויותיך..."), הוא נמסר לעצור עם תחילתו של המעצר,¹²⁸ והחשוד רשאי לשמור אותו בידיו בכל מהלכה של החקירה.¹²⁹

בשונה מן המצב בבריטניה, בהולנד קיימת הבחנה בין היקף הזכויות שמעניק החוק לחשוד הבוגר (מעל גיל 18) להיקף הזכויות שמעניק החוק לחשוד צעיר (גילאי 12-18).¹³⁰ בהתאם לכך, פורסמו שני סוגים של כתבי זכויות: כתב זכויות לחשודים מבוגרים, וכתב זכויות לחשודים צעירים.¹³¹

כתב הזכויות לחשודים מבוגרים פותח בהצהרה בדבר מהותה של החקירה הפלילית, זכות החשוד לשתוק או להשיב לשאלות החוקרים ולהיוועץ בעורך דין לפני החקירה. כמו כן, נאמר לחשוד שחשוב שהוא יבין את מצבו ויגיע להחלטה שקולה בנוגע לדרך שבה הוא מתכוון לנהל את החקירה, ולשם כך, נאמר לו שעליו לקרוא בעיון את כתב הזכויות.

בהמשך, נאמר לחשוד שבעבירות חמורות ביותר, ממנה המשטרה עורך דין עבור החשוד. בעבירות חמורות, החשוד רשאי לבקש עורך דין, בחינם, ובעבירות אחרות, החשוד רשאי לבקש למנות לעצמו עורך דין, על חשבונו. בהתאם לכך, כתב הזכויות מורה לחשוד לשאול את החוקר האם מגיע לו עורך דין, האם הוא זכאי לבקש לעצמו עורך דין בחינם או שמא הוא זכאי למנות לעצמו עורך דין על חשבונו.

לבסוף, כתב הזכויות מבהיר מה הן סמכויותיו של עורך הדין בשלב זה (להסביר לחשוד את מהות העבירות שבהן הוא נחשד, את מהלך החקירה ואת זכויותיו), ומדגיש שאין בהחלטה להיוועץ בעורך דין כדי ללמד על אשמתו של החשוד.

כתב הזכויות חותם בפניה אל החשוד, שלא יהסס להפנות שאלות למשטרה בנוגע לזכויותיו.

בכתב הזכויות לחשודים צעירים, בנוסף לזכויות המוזכרות בכתב הזכויות לחשודים מבוגרים, מצוינת גם הזכות של עורך דין או ידיד להיות נוכח בחקירה.

כמו כן, מפורטים כללים שונים בנוגע לזכותו של החשוד לסיוע משפטי, בהתאם להסדרים שנקבעו בעניין זה בקוד הפרוצדורה הפלילית של הולנד.

¹²³ ד"ר מרק קסלר, יועץ משפטי במשרד לביטחון פנים ומשפט של הולנד, מחלקת חקיקה וענייני משפט, דוא"ל, 7 לאוגוסט 2013.
¹²⁴ שם.

¹²⁵ ראו **ספרונקן, כתב הזכויות עמ' 36**.

¹²⁶ כתב הזכויות פותח בכותרת: "You have been arrested and taken to the police station. What are your rights?"

¹²⁷ לנוסח המלא של כתבי הזכויות ההולנדיים, ראו **ספרונקן, כתב הזכויות עמ' 35-42**.

¹²⁸ ראו שם עמ' 38.

¹²⁹ שם.

¹³⁰ ראו שם, עמ' 32.

¹³¹ שם, עמ' 20.

גם בכתב זכויות זה קיימת פניה אל העצור המבהירה לו שחשוב שהוא יבין את מצבו ויגיע להחלטה שקולה בנוגע לדרך שבה הוא מתכוון לנהל את החקירה, אך הדבר נעשה בצורה מפורטת ובהירה יותר מכפי שנעשה הדבר בכתב הזכויות לחשוד המבוגר.

3.10. הונגריה

קוד הפרוצדורה הפלילית של הונגריה מחייב את המשטרה ליידע את החשוד על זכויותיו, אך אינו מחייב שהדבר ייעשה באמצעות כתב.¹³²

הלכה למעשה, בדומה למצב בישראל, בהונגריה, **החובה ליידע את החשוד בדבר הזכויות המגיעות לו בכתב, מוסדרת באמצעות מידע כתוב המצורף לפרוטוקול החקירה.**¹³³

המידע מנוסח בשפה הפונה במישרין אל החשוד, מפרט זכויות רבות באופן יחסי, ומציין את המקור המשפטי של כל אחת מן הזכויות. החשוד נדרש לקרוא את המסמך ולחתום שהבין את תוכנו.

הזכויות המפורטות בפרוטוקול החקירה הן זכויות פרוצדוראליות, כדלהלן: **הזכות לקבל מידע בדבר החשדות שיש כנגדו ולערער על ההחלטה לראות בו חשוד; הזכות להשתמש בשפת האם; הזכות להודות או לשתוק בחקירה**¹³⁴; **הזכות לבחור בעורך דין או לבקש מינויו של עו"ד להגנתו ולהתקשר עמו בחופשיות, בכל עת; הזכות ליצור קשר בחופשיות עם הרשויות הקונסולריות; הזכות להיות בקשר עם ידיד; הזכות להיות נוכח בעדויות של מומחים, בביקור בזירה בה בוצעה העבירה ובמסדרי זיהוי; הזכות לבחון מסמכים הנוגעים לחשוד ואף לקבל העתקים מחומרי החקירה ובלבד שאין בכך כדי לפגוע בחקירה; הזכות לקבל זמן נחוץ לשם הכנת ההגנה, הזכות להציג ראיות להגנתו, הזכות להעיר הערות ולהציע הצעות הנוגעות לחקירה, הזכות לחפש סעד משפטי, הזכות לקבל מידע הנוגע לזכויות החשוד.**

3.11. טורקיה

על אף ניסיונותיה הרבים להתקבל לאיחוד האירופי, טורקיה לא חברה באיחוד האירופי, ובשל כך, היא אינה מחויבת להוראות הדירקטיבה האירופית בנוגע לכתב הזכויות. יחד עם זאת, טורקיה חתומה על האמנה האירופית לזכויות אדם, והחלטות בית המשפט האירופי לזכויות אדם משפיעות על החקיקה הפנימית במדינה.¹³⁵

לפי סעיף 90(4) לקוד הפרוצדורה הפלילית,¹³⁶ **החובה ליידע את החשוד על זכויותיו קיימת רק משעה שהוא נעצר, ולאחר שננקטו אמצעים כדי למנוע ממנו להימלט או לפגוע בעצמו או באחרים. ואולם, הקוד אינו קובע שהדבר ייעשה דווקא בכתב.**

¹³² ראו András Kádár, "Hungary", in: Cape et al. (eds.), *Effective Criminal Defence in Europa* Antwerp: Intersentia 2010, 321 at pp. 332 <http://www.legalaidreform.org/criminal-legal-aid-resources/item/175-effective-criminal-defence-in-europe> (ראו שם, עמ' 12).

¹³³ ראו **ספרונקן, כתב הזכויות** עמ' 14-19.

¹³⁴ תחת אזהרה, שכל מה שיאמר החשוד עשוי לשמש כנגדו. ראו **ספרונקן, כתב הזכויות** עמ' 28.

¹³⁵ ראו Idil Elveris, "Turkey", in: Cape et al. (eds.), *Effective Criminal Defence in Europa* Antwerp: Intersentia 2010, 489 at pp. 491 <http://www.legalaidreform.org/criminal-legal-aid-resources/item/175-effective-criminal-defence-in-europe> (ראו שם, ליד הציון להערה 17. להלן: אלבריס, טורקיה).

¹³⁶ עותק מתורגם לאנגלית של הקוד ניתן למצוא בכתובת <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>

אמנם, על פי תקנות המעצר, עם תחילתו של המעצר יש למלא טופס מעצר,¹³⁷ כתנאי לפתיחתה של החקירה.¹³⁸ בטופס המעצר ימולאו פרטים אישיים של העצור, על מועד ביצוע המעצר, הקצין האחראי וכדומה,¹³⁹ ובו מצוינות גם זכויות החשוד.¹⁴⁰

יש הטוענים, שעירוב של פרטים טכניים הנוגעים לחקירה יחד עם פירוט של זכויות החשוד עלול לפגוע ביכולתו של החשוד להבין את זכויותיו, בעיקר בשל החזות הטכנית של הטופס, העלול להיראות בעיני החשוד כטופס משטרתי פורמאלי, שאינו נוגע אליו במיוחד.

זכויות החשוד המפורטות בטופס האמור הן: זכות השתיקה; הזכות ליידע ידיד או קרוב בדבר קיומו של המעצר; הזכות להעלות טענות או להציג עובדות שיש בהן כדי להפריך את החשדות; הזכות לקבל סיוע משפטי; הזכות לבקש שחרור ממעצר משופט שלום.¹⁴¹

הזכויות מנוסחות בשפה בהירה,¹⁴² אך אין תרגום של הטופס לשפות זרות. עם זאת, חשוד שאינו דובר טורקית רשאי לבקש שימונה לו מתרגם שיתרגם עבורו את הטופס, ויבהיר לו מה הם החשדות שבהם הוא נחשד.¹⁴³

3.12. סלובקיה

בסלובקיה ישנם לא פחות מתשעה כתבי זכויות שונים, המסווגים בהתאם לסיבת המעצר או העיכוב, וייעודו.¹⁴⁴

קוד הפרוצדורה הפלילית מחייב את המשטרה ליידע את החשוד על זכויותיו, אך נראה שאין הוא מחייב אותה לעשות זאת דווקא באמצעות מסמך כתוב.

כתב הזכויות נמסר לחשוד מיידית ברגע שבו הוא נתפס על מנת לעצרו או לעכבו. מסמך זה אינו מתורגם, אך החשוד זכאי לבקש שמתורגמן מיוחד יתרגם אותו עבורו.¹⁴⁵

כתב הזכויות מנוסח בשפה רשמית ומסורבלת,¹⁴⁶ הנפרשת על פני לא פחות מארבעה עמודים שבהם מצוין גם המקור בחוק לקיומה של הזכות, והחשוד נדרש לאשר בחתימתו בכל עמוד, שהוא קראו והבין את תוכנו.¹⁴⁷ בשל כך, ספרונקן מעריכה שהמשטרה מורה לחשוד לחתום בכל עמוד, ואינה טורחת לוודא שהוא הבין על מה הוא חותם.¹⁴⁸

החשוד זכאי לשמור בידיו עותק של כתב הזכויות,¹⁴⁹ המכיל את הזכויות הבאות: **הזכות לקבל הסברים ותרגום של כתב הזכויות באופן מיידי; הזכות לקבל עזרה ראשונה וטיפול רפואי; הזכות להיות מובא בפני שופט, לא יאוחר מ-24 שעות משעת המעצר; הזכות להשתחרר לא יאוחר מ-24 שעות מן המעצר, אם**

¹³⁷ ראו אלבריס, טורקיה ליד הציון להערה 168.

¹³⁸ שם, אחר הציון להערה 174.

¹³⁹ שם, אחר הציון להערה 168.

¹⁴⁰ שם, אחר הציון להערה 169.

¹⁴¹ שם.

¹⁴² שם, ליד הציון להערה 170.

¹⁴³ שם, ליד הציון להערה 342.

¹⁴⁴ ראו ספרונקן, כתב הזכויות עמ' 21.

¹⁴⁵ שם.

¹⁴⁶ שם, עמ' 35. לדוגמאות, ראו שם, נספח 2 עמ' 46-56.

¹⁴⁷ שם, עמ' 38.

¹⁴⁸ שם.

¹⁴⁹ שם.

המעצר לא הוארך על ידי שופט; הזכות לקבל צו מעצר מן השוטר; הזכות להודיע לקרובים באופן מיידי על קיום המעצר; הזכות להיוועץ בעורך דין; הזכות לקבל מידע בדבר החשדות ועילת המעצר; הזכות לערער על החלטת המעצר; הזכות לבקש לבחון מעת לעת את הצורך בהמשך קיומו של המעצר.

בנוסף לכתבי הזכויות השונים, עם תחילת החקירה נמסר לחשוד מסמך המכונה מסמך אישור על מתן הוראות לחשוד (Confirmation of instruction to suspect). מסמך זה, בדומה למסמך ההונגרי והישראלי, מלווה את החקירה הפלילית והחשוד נדרש לחתום עליו עם תחילתה של החקירה.

גם במסמך זה, הזכויות מנוסחות בשפה רשמית ומסורבלת, תוך הפניה מייגעת לסעיפי החוק הרלבנטיים.¹⁵⁰ הזכויות המפורטות במסגרת זו הן: הזכות להעיד או לסרב להעיד; הזכות לבחור עורך דין; הזכות לסיוע משפטי בחינם; הזכות לדרוש שעורך הדין של החשוד יהיה נוכח במהלך החקירה; הזכות לסרב להעיד שלא בנוכחות עורך הדין; הזכות להגיב לכל עובדה המוצגת בפניו של החשוד; הזכות להציג ראיות; הזכות לערער על החלטת המעצר; הזכות להיוועץ בעורך דין; הזכות של העצור, המעוכב או האסיר לדבר עם עורך הדין שלא בנוכחות אדם שלישי; הזכות לחקור עדים במהלך הדיון המשפטי; הזכות לעיין בחומר החקירה ולבקש השלמות חקירה.

3.13. ספרד

חובתה של המשטרה ליידע את החשוד בדבר זכויותיו מעוגנת הן בחוקת ספרד,¹⁵¹ והן בסעיף 520(2) לקוד הפרוצדורה הפלילית.¹⁵²

החוק אינו דורש, אמנם, בצורה מפורשת, שחובה זה תמולא דווקא באמצעות כתב זכויות, אך למעשה, מכוחן של הוראות מנהל נקבע נוהל פורמאלי של הגשת כתב זכויות, עם תחילתו של המעצר.

כתב הזכויות הספרדי מנוסח בשפה בהירה ותמציתית, הוא אינו מתורגם לשפות זרות,¹⁵³ ומכיל שבע זכויות: זכות השתיקה; הזכות להימנע מהפללה עצמית; למנות עורך דין שיהיה נוכח בהליכי החקירה והזיהוי או לקבל מן המדינה ייצוג בחינם; ליידע קרוב משפחה בדבר קיומו של המעצר ובמקרה של נתין זר, ליידע את הרשויות הקונסולריות על כך; לקבל סיוע של מתורגמן עבור מי שאינו מבין את השפה הספרדית; לבקש טיפול רפואי ולבקש צו habeas corpus שתכליתו להבטיח שהעצור יובא בפני שופט כדי שיחליט על המשך מעצרו או על שחרורו.

בחוק הספרדי אין הוראה המחייבת את הרשויות להותיר את כתב הזכויות בידי של החשוד.¹⁵⁴

3.14. סקוטלנד

בשנים האחרונות נעשו בסקוטלנד מאמצים רבים לבחון מחדש את נושא היידוע של החשוד על זכויותיו, הן לאור ההתפתחויות בנושא זה בבריטניה, והן לאור הדירקטיבה האירופית משנת 2012.¹⁵⁵

¹⁵⁰ ראו ספרונקן, כתב הזכויות נספח 2, עמ' 38.

¹⁵¹ סעיף 17(3).

¹⁵² Ley de Enjuiciamiento Criminal

¹⁵³ ראו ספרונקן, כתב הזכויות עמ' 39

¹⁵⁴ שם, עמ' 38.

בשלהי יוני 2013 הוגשה לפרלמנט הסקוטי הצעת חוק שבמסגרתה התבקש הפרלמנט לאשר רפורמה ממשלתית בנושא שבנדון.¹⁵⁶ ההצעה מבקשת להבחין בין החשוד שעדיין לא הגיע לתחנת המשטרה לבין החשוד שכבר הגיע לתחנה. לפי ההצעה, כל עוד לא הגיע החשוד לתחנה, יש ליידע אותו רק שהוא מעוכב לחקירה, על אופייה הכללי של העבירה שבה הוא נחשד והסיבות לעיכובו, וכן, שהוא אינו חייב לומר דבר, זולת פרטים מזהים.¹⁵⁷

מיד לאחר שהגיע החשוד לתחנה או לאחר שהוא נלקח כדי להביאו לתחנת המשטרה, על החוקר ליידע אותו על זכויותיו הבאות:¹⁵⁸ הזכות לשתוק בחקירה (למעט בנוגע למסירת פרטים מזהים); הזכות ליידע קרוב על קיומו של המעצר ועל מקום הימצאו; הזכות לבקש ביקור של הורה או של קרוב אחר בהעדרו של הורה, כאשר גיל החשוד אינו עולה על 17 שנים; הזכות למסור לעורך דין מידע בדבר קיומו של המעצר, מיקומו, ואם יש כוונה להגיש נגד העצור כתב אישום, מידע בנוגע לשחרור צפוי ממצר או הבאה בפניו של שופט לשם הארכת המעצר; הזכות להיוועץ בעורך דין.

הצעת החוק קובעת אמנם שניתן ליידע את החשוד בדבר הזכויות האמורות בעל פה או בכתב, אך מוסיפה, שהדבר ייעשה בהתאם להוראות הדירקטיבה האירופית משנת 2012.¹⁵⁹

למעשה, משמעות הדבר היא, שאם ההצעה תתקבל, ברוב המקרים יימסר לחשוד כתב זכויות, בהתאם להוראות הדירקטיבה שנדונו לעיל.¹⁶⁰

במקביל להגשת הצעת החוק, פרסם בימים האחרונים הפרלמנט הסקוטי את כתב הזכויות, מתורגם ל-34 שפות המדוברות באירופה.¹⁶¹ באנגלית, כתב הזכויות זמין בצורה רגילה ובכתב גדול במיוחד, כנראה לטובת לקויי ראייה.

נראה שניסוחו של כתב הזכויות הושפע רבות מכתב הזכויות הבריטי. כתב הזכויות פותח בעמוד ובו שבע הזכויות האמורות, מנוסחות בשפה נרטיבית בהירה, ובעמודים הבאים מפורטות זכויות אלה, ואף נוספות עליהן זכויות נוספות. ביניהן: הזכות לבקש סיוע של מתורגמן אם החשוד אינו מבין את השפה האנגלית; הזכות לדרוש שיווצר קשר עם השגרירות או הקונסוליה של חשוד שאינו בריטי; הזכות לקבל חומרים מתיק החקירה שיש בהם כדי לסייע לחשוד בהכנת הגנתו; זכותו של קטין או מוגבל לבקש ליווי וסיוע של מבוגר מתאים בעת החקירה; מידע בדבר משך הזמן שבו ניתן להמשיך במעצר לפני הגשת כתב אישום, בדבר הדרכים שבהן המשטרה עשויה לנקוט כדי להאריך את המעצר ובדבר זכותו של העצור להביע עמדה, בעצמו או באמצעות עורך דין, בכל הנוגע להליכים אלו.

¹⁵⁵ לתיאור נרחב של מאמצים אלו ראו Criminal Justice (SCOTLAND) Bill Policy Memorandum (זמין בכתובת: [http://www.scottish.parliament.uk/S4_Bills/Criminal%20Justice%20\(Scotland\)%20Bill/b35s4-introd-pm.pdf](http://www.scottish.parliament.uk/S4_Bills/Criminal%20Justice%20(Scotland)%20Bill/b35s4-introd-pm.pdf))

סעיפים 6-28.

¹⁵⁶ [Criminal Justice \(Scotland\) Bill](#)

¹⁵⁷ סעיף 3.

¹⁵⁸ סעיף 5(2).

¹⁵⁹ סעיף 5(3).

¹⁶⁰ אחר הציון להערה 74.

¹⁶¹ כתב הזכויות זמין בכתובת: <http://www.scotland.gov.uk/Topics/Justice/legal/criminalprocedure/letterofrights> (כניסה אחרונה: 9 ביולי 2013)

3.15. פולין

סעיף 300 של קוד הפרוצדורה הפלילית הפולני קובע שעם תחילתה של החקירה יש ליידע את החשוד בדבר הזכויות המפורטות בו, המגיעות לו על פי החוק, ומחייב את החוקר למסור לו מסמך שבו יפורטו הזכויות האמורות, שעליו אמור החשוד לחתום כדי לאשר את קבלתו.¹⁶²

המסמך שבו מפורטות זכויות החשוד מנוסח באריכות ובשפה משפטית קשה להבנה,¹⁶³ המעוררת ספקות רבים בשאלה, האם בכלל מבין החשוד על מה הוא חותם. זאת, בייחוד לאור העובדה שהחוק אינו מחייב את החוקר להסביר לחשוד את זכויותיו.¹⁶⁴

מסמך זה אינו מתורגם לשפות זרות, אך בהתחשב בכך שהחוק מאפשר לחשוד לקבל מתורגמן במהלכה של החקירה הראשונה, הוא יכול למעשה לקבל תרגום מילולי של כתב הזכויות.¹⁶⁵

במסמך מפורטות הזכויות הבאות: הזכות למסור הצהרה; זכות השתיקה; הזכות ליזום הליכי חקירה; הזכות להשתתף באיסוף הראיות; הזכות למסור תצהיר בנוגע לראיות שנאספו; הזכות לקבל סיוע משפטי; הזכות לבקש שעורך הדין יהיה נוכח במהלכה של החקירה; הזכות לקבל הבהרות ותרגום; הזכות לקיים הליך של גישור מול קרבנות העבירה; הזכות לעיין בחומר החקירה; הזכות לקבל מידע בדבר העילות להגשת כתב אישום נגדו או בדבר החשדות המועלים נגדו; הזכות לבחון ראיות חפציות.¹⁶⁶

בצד הזכויות האמורות, כתב הזכויות מפרט גם שורה של חובות המוטלות על החשוד.

3.16. פורטוגל

לחובה ליידע את החשוד בדבר הזכויות המגיעות לו, לפחות בעת שלילת חירותו, יש בפורטוגל מעמד מיוחד, בשל היותה מעוגנת בסעיף 27(4) לחוקת פורטוגל, הקובע שאין לשלול חירותו של אדם אלא לאחר שהוסברו לו הסיבות לשלילת חירותו, והובהרו לו הזכויות המגיעות לו בנסיבות אלו. סעיף 27(5) לחוקה אף קובע, שניתן יהיה לתבוע פיצויים מן המדינה בשל קיומו של מעצר בניגוד להוראות החוקה.

זכויות רבות הנוגעות לעצורים נלמדות מסעיפים 27-33 של החוקה, והשלמה לזכויות אלו מצויה בסעיף 61 לקוד הפרוצדורה הפלילית של פורטוגל.

על פי החלטת ממשלה מחודש מאי 2009,¹⁶⁷ את הזכויות המגיעות לעצור יש לפרסם בתחנות המשטרה בצורה בהירה, ולצרף להן העתק של סעיפי החוקה¹⁶⁸ והסעיפים שבקוד הפרוצדורה הפלילית, שמהם שאובות הזכויות האמורות.¹⁶⁹

¹⁶² נוסח מתורגם לאנגלית של הקוד ניתן למצוא בכתובת: <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>

¹⁶³ לנוסח מתורגם לאנגלית של כתב הזכויות ראו ספרונקן, כתב הזכויות נספח א', עמ' 44-45.

¹⁶⁴ ראו ספרונקן, כתב הזכויות עמ' 38. וראו גם, Dorris de Vocht, "Poland", in: Cape et al. (eds.), **Effective Criminal Defence in Europa** Antwerp: Intersentia 2010, 425 at pp. 441-442 : עותק אינטרנטי של הסקירה ניתן למצוא בכתובת: <http://www.legalaidreform.org/criminal-legal-aid-resources/item/175-effective-criminal-defence-in-europe> (ראו שם, אחר הציון להערה 81. להלן: דה ווכט, פולין).

¹⁶⁵ ראו דה ווכט, פולין אחר הציון להערה 84.

¹⁶⁶ ראו ספרונקן, כתב הזכויות נספח 3, סעיף 9.

¹⁶⁷ סעיף 4(1), ראו אצל ספרונקן, כתב הזכויות נספח 2, עמ' 37.

¹⁶⁸ סעיפים 27-33.

¹⁶⁹ סעיפים 61, 250, 192(2), 194(8).

כמו כן, על פי ההחלטה, יש למסור בידיו של העצור מסמך המפרט את זכויותו הפרוצדוראליות בשפה פשוטה,¹⁷⁰ שעליו הוא יידרש לחתום, ואם יסרב לכך, יציין החוקר את הדבר, על גבי המסמך.¹⁷¹ כתב הזכויות צריך להיות זמין בכמה שפות.¹⁷²

המסמך¹⁷³ מפרט בשפה בהירה את הזכויות הבאות: **הזכות לעיין בחוקים ובהליכים הנוגעים לעניינו של החשוד; הזכות להישמע בפני בית המשפט בכל הליך הנוגע לעניינו של החשוד; הזכות לקבל מידע בדבר העובדות וההאשמות התלויות נגדו לפני מסירת עדות; הזכות לשתוק בחקירה; הזכות למנות עורך דין או לקבל סיוע משפטי בחינם; הזכות להסמך עורך דין לפעול בשמו בכל הליך הנוגע לחקירה בעת שהותו במעצר, וליצור עם עורך הדין קשר, אפילו בפרטיות; להתערב בחקירה ולדרוש קיומה של חקירה נוספת בעניינים שונים לפי הצורך לשם ביסוס הגנתו; לקבל מידע בדבר הזכויות המגיעות לו בפני כל ערכאה או גורם חקירה שבפניהם הוא נדרש להתייבב.**

3.17. צ'כיה

זכויותיו של החשוד נקבעו בסעיף 33 של קוד הפרוצדורה הפלילית של צ'כיה, והחובה ליידע את החשוד על הזכויות נקבעה בסעיף 33(5), ולמעשה, **נהוג בצ'כיה ליידע חשודים על הזכויות המגיעות להם באמצעות כתב זכויות, שעליו נדרש החשוד לחתום, כראיה לכך שהוא קיבל את כתב הזכויות לידי.**

כתב הזכויות בצ'כיה הוא ארוך, מייגע ומנוסח בשפה משפטית ומסורבלת שיש להניח שרוב החשודים אינם מסוגלים להבינה, ובו פירוט של כל הזכויות המוקנות לחשוד מכוחו של קוד הפרוצדורה, כולל ההפניה לסעיפי החוק הרלבנטיים.¹⁷⁴

כתב הזכויות הציבי אינו מתורגם לשפות זרות,¹⁷⁵ אך החשוד זכאי לבקש שמתורגמן יתרגם עבורו את המסמך.¹⁷⁶

ככל הנראה, כתב הזכויות נמסר לחשוד עם תחילתה של החקירה,¹⁷⁷ והחשוד זכאי לשמור אותו ברשותו במהלכה.¹⁷⁸

כתב הזכויות הציבי מפרט את הזכויות הבאות: **הזכות למסור תצהיר ובו גרסת החשוד לאירועים הנוגעים לעניין; הזכות לקבל ייצוג משפטי וסיוע משפטי; הזכות להיוועץ בעורך דין; הזכות לבקש שעורך הדין יהיה נוכח בחקירה ובהליכים פרוצדוראליים; הזכות לעיין בפרוטוקולים של החקירה; הזכות לעיין בחומר החקירה ולקבל העתקים ממנו; הזכות לבקש לזרז הליכים ולתקן פגמים בהליך הפלילי; הזכות להשתתף בהליכי החקירה; הזכות להציג שאלות בפני עדים; הזכות להשתמש בשפת האם; הזכות לקבל תרגום והזכות להודות או לשתוק בחקירה.**¹⁷⁹

¹⁷⁰ ראו סעיפים 4(2), ר-4(3).

¹⁷¹ סעיף 4(3).

¹⁷² סעיף 4(2).

¹⁷³ ראו **ספרונקן, כתב הזכויות** נספח 2, עמ' 34.

¹⁷⁴ ראו שם, עמ' 33-34.

¹⁷⁵ שם, עמ' 21.

¹⁷⁶ שם, עמ' 29, 39.

¹⁷⁷ שם, עמ' 20.

¹⁷⁸ שם, עמ' 38.

¹⁷⁹ שם, נספח 2, סעיף 2.

בכתב זכויות מיוחד עבור אזרחים זרים, מודגשת זכותו של החשוד לקבל תרגום של מסמכים הנוגעים לחקירה, ואף מצויה בו רשימה של מסמכים כאמור. כמו כן, בכתב זכויות מסוג זה מוסברת לחשוד גם זכותו ליצור קשר עם הקונסוליה של ארצו ולבקש ייצוג קונסולרי.¹⁸⁰

3.18. שבדיה

זכור, פריצת הדרך בכל הנוגע לאימוץ המדיניות של יידוע החשוד בדבר זכויותיו באמצעות כתב זכויות נעשתה תחת הנשיאות השבדית של מועצת אירופה.¹⁸¹

אף על פי כן, בחקיקה הראשית השבדית כמעט ואין זכר לזכותו של החשוד לקבל מידע על זכויותיו, למעט הוראה בודדת בפרק 23 לקוד ההליך המשפטי.¹⁸² פרק זה עוסק אמנם בזכויות החשוד בחקירה, אך למעט ההוראה שבסעיף 18 של פרק זה, הקובעת את זכותו של החשוד לקבל מידע מפורט על החשדות שהועלו כנגדו, אין בו הוראה נוספת הנוגעת לחובתן של הרשויות ליידע את החשוד על זכויותיו.

הנושא של יידוע החשוד על זכויותיו הוסדר בעיקר בתקנות החקירה,¹⁸³ חקיקת משנה ישנה באופן יחסי, משנת 1947. סעיף 12 של תקנות אלו קובע שיש ליידע את החשוד על זכותו להיוועץ בעורך דין ולקבל סיוע משפטי בחינם בתנאים שנקבעו בחוק, אך מעבר לכך, אין בתקנה זו הוראה נוספת הנוגעת לחובתן של הרשויות ליידע את החשוד בדבר קיומן של זכויות נוספות.¹⁸⁴

גם הוראות אלה של החוק והתקנות כאמור לגבי יידוע החשוד בדבר זכויותיו, אינן מחייבות שהדבר ייעשה דווקא בכתב.

אמנם, במרץ 2013 פרסמה הממשלה תזכיר חוק לאימוץ הדירקטיבה האירופית בנושא זה,¹⁸⁵ דבר העשוי להעיד על כוונה לאמץ את הוראות הדירקטיבה.

למרות שהחוק אינו דורש ליידע את החשוד על זכויותיו בכתב, המשטרה השבדית בשיתוף עם התובע הכללי הכינו כתב זכויות המפרט את כל זכויותיו של החשוד בחקירה הפלילית, המתורגם ל-42 שפות ונמסר לחשוד עם תחילתה של החקירה. לפי ספורנקן, נראה כי אין לחשוד זכות להשאיר את כתב הזכויות בידיו במהלך החקירה.¹⁸⁶

¹⁸⁰ שם.

¹⁸¹ ראו לעיל, אחר הציון להערה 70.

¹⁸² Rättegångsbalk. יש להעיר, שבשבדיה, קיים קוד אחד לכל ההליכים המשפטיים, אזרחים כפליליים, בניגוד למקובל ברוב מדינות העולם, להבחין בין סדר הדין הפלילי לסדר הדין האזרחי.

¹⁸³ förundersökningskungörelsen (1947:948)

¹⁸⁴ ע"פ מסמך רקע שהוציא בעניין זה משרד המשפטים השבדי, בספטמבר 2010. במרץ 2013 פרסמה הממשלה תזכיר חוק לאימוץ הדירקטיבה האירופית בנושא זה (לתגובות לתזכיר זה (כולן בשפה השבדית) ראו למשל בכתובת <http://www.juridicum.su.se/jurweb/dokument/remisser/RemissvarDirektivomr%C3%A4ttentillinformationyidstraffr%C3%A4ttsligaf%C3%B6rfaranden2013.pdf> (הפקולטה למשפטים של אוניברסיטת סטוקהולם) ובכתובת http://www.advokatsamfundet.se/Documents/Advokatsamfundet_sv/Remissvar/429276_20130605144847.pdf (לשכת עורכי הדין)).

¹⁸⁵ ראו תגובות לתזכיר, בהערה הקודמת.

¹⁸⁶ ספורנקן, כתב הזכויות עמ' 38.

בהעדרה של הסדרה של הנושא, לא ברור גם העיתוי שבו יש למסור את כתב הזכויות לחשוד, והדבר עלול להוביל לכך שהחשוד יכיר את זכויותיו רק לאחר שכבר מסר תצהירים והודאות, מבלי שיהיה מודע לזכויותיו.¹⁸⁷

כתב הזכויות השבדי מתפרש על פני עמוד אחד, והוא מנוסח בצורה בהירה ותמציתית.¹⁸⁸ כתב הזכויות מורכב משני חלקים: בחלק הראשון מפורטות בקצרה שבע זכויות, ובחלק השני מוסבר לחשוד מה עתיד להתרחש במסגרת החקירה, כמה זמן הוא צפוי להיות מוחזק ובאלו תנאים ניתן יהיה להאריך את מעצרו.

הזכויות המפורטות בכתב הזכויות הן: **הזכות לקבל מידע על האישומים שבהם יש כוונה להאשימו; הזכות לקבל סיוע משפטי בהתאם לתנאים שנקבעו בחוק; הזכות לקבל תרגום והבהרות בנוגע לזכויות החשוד והתיק הפלילי שנפתח נגדו; הזכות לקבל מזון, מנוחה וטיפול רפואי; הזכות ליידע אדם קרוב או ליצור קשר עם הקונסוליה שלו; הזכות לקבל מידע בדבר משך המעצר וההליכים המשפטיים.**

כתב הזכויות חותם בפניה מודגשת אל החשוד, ולפיה, במידה שהמידע שבכתב הזכויות אינו ברור לו או שהוא מעוניין בהבהרות, הוא יכול לפנות לחוקריו כדי לקבל את ההבהרות הדרושות.

4. נספח – נושאים בכתבי הזכויות

בטבלאות שלהלן סוכם המידע העולה מן הסקירה בכל הנוגע לזכויות המופיעות בכתבי הזכויות המדינות שנסקרו. הטבלה הראשונה תתמקד בזכויותיו הפרוצדוראליות של החשוד והשנייה בזכויותיו האישיות.

4.1. זכויות פרוצדוראליות המופיעות בכתבי הזכויות

	סיוע משפטי	היוועצות בעו"ד	זכות השתיקה	ייצוג קונסולארי	תרגום והבהרות	עיון בתיק	משך המעצר ותנאים לשחרור
איחוד אירופי	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓
אוסטריה	✓	✓	✓	✗	✓	✗	✗
איטליה	✓	✓	✗	✗	✗	✓	✗
אירלנד	✗	✓	✗	✗	✗	✗	✗
בריטניה	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✗
גרמניה	✗	✓	✓	✗	✓	✗	✓
הולנד	✓	✓	✓	✗	✗	✗	✗
הונגריה	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✗
טורקיה	✓	✗	✓	✗	✗	✗	✗
ישראל	✗	✓	✓	✗	✗	✗	✗
סלובקיה	✓	✓	✓	✗	✗	✓	✓

¹⁸⁷ שם, עמ' 39.

¹⁸⁸ לנוסח כתב הזכויות ראו שם עמ' 59.

x	x	✓	✓	✓	✓	✓	ספרד
✓	x	✓	✓	✓	✓	x	סקוטלנד
x	✓	x	x	✓	✓	✓	פולין
x	✓	x	x	✓	✓	✓	פורטוגל
x	✓	✓	x	✓	✓	✓	צ'כיה
✓	x	✓	✓	x	x	✓	שבדיה

4.2. זכויות אישיות המופיעות בכתבי הזכויות

מנוחה	אימון	ביגוד	הגיינה	ביקורים	טלפון	מזון	טיפול רפואי	ליידע מקורב על המעצר	
✕	✕	✕	✕	✕	✕	✕	✓	✓	איחוד אירופי
✕	✕	✕	✕	✕	✕	✕	✓	✓	אוסטריה
✕	✕	✕	✕	✕	✕	✕	✕	✕	איטליה
✕	✕	✕	✕	✓	✓	✓	✕	✓	אירלנד
✕	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	בריטניה
✕	✕	✕	✕	✕	✕	✕	✓	✓	גרמניה
✕	✕	✕	✕	✕	✕	✕	✕	✕	הולנד
✕	✕	✕	✕	✕	✕	✕	✕	✓	הונגריה
✕	✕	✕	✕	✕	✕	✕	✕	✓	טורקיה
✕	✕	✕	✕	✕	✕	✕	✕	✕	ישראל
✕	✕	✕	✕	✕	✕	✕	✓	✓	סלובקיה
✕	✕	✕	✕	✕	✕	✕	✓	✓	ספרד
✕	✕	✕	✕	✕	✕	✕	✕	✓	סקוטלנד
✕	✕	✕	✕	✕	✕	✕	✕	✕	פולין
✕	✕	✕	✕	✕	✕	✕	✕	✕	פורטוגל
✕	✕	✕	✕	✕	✕	✕	✕	✕	צ'כיה
✓	✕	✕	✕	✕	✕	✓	✓	✓	שבדיה

